

Danskernes Historie Online

Danske Slægtsforskeres Bibliotek

Dette værk er downloadet fra Danskernes Historie Online

Danskernes Historie Online er Danmarks største digitaliseringsprojekt af litteratur inden for emner som personalhistorie, lokalhistorie og slægtsforskning. Biblioteket hører under den almennyttige forening Danske Slægtsforskere. Vi bevarer vores fælles kulturarv, digitaliserer den og stiller den til rådighed for alle interesserede.

Støt vores arbejde – Bliv sponsor

Som sponsor i biblioteket opnår du en række fordele. Læs mere om fordele og sponsorat her: <https://slaegtsbibliotek.dk/sponsorat>

Ophavsret

Biblioteket indeholder værker både med og uden ophavsret. For værker, som er omfattet af ophavsret, må PDF-filen kun benyttes til personligt brug.

Links

Slægtsforskeres Bibliotek: <https://slaegtsbibliotek.dk>

Danske Slægtsforskere: <https://slaegt.dk>

Pigtraad-Gestapofangen

Nr. 1
Februar
1991

Digterpræsten Kaj Munk blev skudt den 4. januar 1944 af terrorister af Petergruppen. Det skete i Hørbylunde Bakker ved Silkeborg. Der blev straks rejst et simpelt træ Kors. I 1954 blev det erstattet af dette kors i granit, udført af billedhuggeren Jungreen Have, men først nu kommer der en navneplade, der fortæller, hvem korset er rejst for. (Foto: Jørn Kjems)

Kammeraternes Hjælpefond

Stiftet 1945

Henvendelse om hjælp i henhold til fondens fundats rettes til kontorchef, cand.jur. Hans Andersen, Slossenvvej 19, 4894 Øster Ulslev. 53 86 55 59.

Henvendelse ang. feriehjemmet på Kegnæs rettes til overlærer Preben Feddersen, 5874 Lunde-borg, Hesselager. 62 25 14 77. (Der er 7 senge). Feriehomeets adresse er: Flejmosen 4, Østerby, 6470 Syd-Als, Als. 74 40 53 42.

Tilsynsførende: fru Karin Boysen, Østerbyvej 46, Østerby, 6470 Syd-Als, tlf. 74 40 51 75.

Medlemmer: Iflg. fundatsen paragraf 4 kan som medlemmer af fonden kun optages danske statsborgere, der grundet aktiv indsats i frihedskampen i besættelsestiden har været indsat i danske eller tyske fængsler eller i danske eller tyske fange- eller koncentrationslejre.

På fondens møde den 24. september 1977 besluttedes det, at fondens virksomhed især skulle samles om at videreføre feriehjemmet på Kegnæs, at videreføre bladet »Pigtraad« og at søge sikret, at 4. maj fortsat højtideligholdes i Ryvangen.

Forretningsudvalget:

Formand: Kontorchef, cand. jur. Hans Andersen.

Slossenvvej 19, 4894 Øster Ulslev. Tlf. 53 86 55 59.

Næstformand: Civilingeniør Mogens Dyre,

Kærvej 14, 6400 Sønderborg. Tlf. 74 42 86 26.

Kasserer: Skræddermester Povl Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre. Tlf. 42 91 13 72.

Sekretær: Skoleinspektør Johs. Fosmark, Chr. Winthers Vej 1, 8600 Silkeborg. Tlf. 86 81 07 09.

Overlærer Preben Feddersen, Caroline Amalievej 11, Lunde-borg, 5874 Hesselager. Tlf. 62 25 14 77.

Den øvrige bestyrelse består af:

Kontorchef Niels Christian Andersen
Volmersvej 5, 6330 Padborg
Tlf. 74 67 31 53

Sektionschef Hans Bøjlund
Skovparken 7, 6000 Kolding
Tlf. 75 52 96 11

Sparekassedirektør Einer Hauberg
Holballe 3, 6473 Tandslet
Tlf. 74 40 76 04

Direktør G. Jespersen
Gullestrupvej 7, 7400 Herning
Tlf. 97 12 11 84

Direktør Bernth Johannesson
Jacobs Allé 16, 2.th.,
1806 Frederiksberg C
Tlf. 31 31 86 86
Sommer 42 30 64 58

Læge Axel Jørgensen
Duebrødrevvej 14, 9000 Aalborg
Tlf. 98 10 15 80

Oberst K. Kjeldsen
Tingagerhjemmet, 5750 Ringe
Tlf. 62 62 31 63

Tandtekniker Leo Kæraa
Dalsvinget 1, 8270 Højbjerg
Tlf. 86 27 04 28

Herreekviperingshandler
Carl Otto Larsen,
Lærkevej 6, 6440 Augustenborg,
Tlf. 74 47 11 60

General Fl. B. Larsen
Lundsgårdsvej 16, 4180 Sorø
Tlf. 53 63 59 20

Forvalter Axel Lauritzen
Lundtofteparken 42, 2.tv., 2800 Lyngby
Tlf. 42 88 12 42

Overbetjent Ejler Mortensen
Nørregade 6, 6440 Augustenborg
Tlf. 74 47 17 04

Redaktør Johs. Rasmussen
Ømkulevej 9, 7100 Vejle
Tlf. 75 82 65 72

Provst Poul Riis
Hostrupgade 9, 4200 Slagelse
Tlf. 53 53 35 34

Maskinmester H.P. Skjoldborg
Skovbrinken 9, 6400 Sønderborg
Tlf. 74 42 57 07

Fhv. bestyrer
Solveig Skjøtt
Dalso Park 128, 3500 Lille Værlose
Tlf. 42 48 56 74

Bladet

Pigtraad- Gestapofangen

ABONNEMENT, BLADREGNSKAB OG ANNONCER

Poul Brandt,
Glerupvej 19,
2610 Rødovre,
42 91 13 72
Giro 9 31 54 54

Årsabonnement 80.- kr.
Udenfor Skandinavien betales
et portotillæg på 50.- kr.

Eventuelle fejl i besørgelsen af
bladet rettes hurtigst muligt
ved henvendelse til udle-
veringspostkontoret.

REDAKTION

Johs. Fosmark
(ansvarshavende)
Chr. Winthers Vej 1
8600 Silkeborg
86 81 07 09

Kaj Christensen
Præstegårdsvænget 16
5210 Odense NV
66 13 80 10

TRYK

Fjerritslev Avis Offset

INDE I BLADET:

Juleaften i Ryvangen	3
Erstatningssagen rettet mod Tyskland.....	4
Bladets pris reguleres efter pristallet.....	4
Runde dage	5
Om Johs G. Sørensen	6
Drengene samles igen.....	7
Dødsmarschen	
Sachsenhausen-Wismar	9
12 døgn i kreaturvogn	
København-Dachau	12
Historien om en	
Røde-Kors-stortrøje.....	14
En sukermellemad.....	15
Foreningerne	16-21
Mindeord	22
Bøger	22

De følgende numre af vort
blad udkommer 1/4 1991 og
15/6 1991. Stof må være redak-
tionen i hænde senest en må-
ned før.

Fangesammenslutningens Rekreativsfond

Fonden, der er stiftet af SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45, yder støtte til rekreativophold for tidligere fanger og andre invaliderede fra frihedskampen.

Ansøgningsskema kan rekvireres hos formanden: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted, eller i de enkelte foreninger. Der kan bevilges støtte på indtil 75 pct. af rekreativopholdets samlede pris, dog max. kr. 4.000.

Der ydes støtte til ophold på egentlige rekreativhjem, kuranstalter, sanatorier etc. Til ophold af mere feriemæssig karakter kan der ikke bevilges støtte.

Ansøgningsskemaet skal ved indsendelsen være udfyldt således, at samtlige spørgsmål er besvaret. Den i skemaet nævnte dokumentation skal være bilagt. Originale bilag vil blive returneret sammen med besvarelsen.

Da bevilgede beløb ikke kan udbetales til ansøgeren, men kun til rekreativopholdets arrangør, må skemaet indsendes i så god tid, at svaret kan være fremme, inden betaling for opholdet skal finde sted. Det må påregnes, at behandlingen af ansøgninger i fondens bestyrelse tager omkring 14 dage.

Neuengamme Foreningens Rekreativ- & Hjælpekasse til fordel for Frihedskampens Ofre

Adresse: c/o Frihedsfondens kontor, Frederiksberg Bredgade 13, 2000 Frederiksberg.

Midlerne fra salg af frimærker med overpris, til fordel for frihedskampens ofre og deres minde, udgivet i anledning af 40 års dagen - 4. maj 1985, uddeles til rekreativ formål eller -hjælp i særlig trangstiltfælde. Beløb kan søges af danske statsborgere, der er - eller vil kunne anderkendes - i henhold til lov om erstatning til besættelsestidens ofre § 1a.

Anmodning om ansøgningsskema sendes til ovenstående adresse.

Pigtraad - Gestapofangen

NR. 1

FEBRUAR 1991

46. ÅRGANG

Organ for Kammeraternes Hjælpefond og Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45

Buchenwald-klubben · Dachau-klubben · Landsforeningen Frihvervshæmmede fra Frihedskampen
Landsforeningen Gestapo-Fangerne · Foreningen af Gestapofanger fra besættelsen · Hannover-Stöcken-gruppen
Horserød-Foreningen · Landsforeningen af kz-fanger fra Neuengamme
Ravensbrück-gruppen · Sachsenhausen-foreningen · Stuthof-foreningen · Theresienstadt-foreningen

Juleaften i Mindelunden i Ryvangen

Juleaften holdt landsforeningen Gestapofangerne julens højtidelighed i Mindelunden i Ryvangen.

Axel Lauritzen indledte kl. 16 med at bede hjemmevernet tænde lysene på gravene, og derefter lagde spejderne blomster på de enkelte grave.

Han bød de fremmødte velkommen og gav derefter ordet til politiassistent Jens Thomsen, der er formand for Sjællandsafdelingen af Gestapofangerne.

Jens Thomsen sagde:

- Vi har alle vor egen måde at fejre jul på - vore egne juleskikke og traditioner - noget der hører til, før det rigtigt bliver jul for os. Det gælder uanset tro og anskuelse.

For os alle her er det først rigtig jul, når vi har været samlet på dette sted.

Vi mindes med taknemmelighed de kammerater, som hviler på dette sted. Vi mindes også dem, der døde på søen - på slagmarken - i KZ-lejr - og i fængsler.

Vi er kommet her igennem mange år, hvor vi har kunnet gå herfra til en glad jul sammen med familie, alt medens livet er gået sin gang - det liv, som vore kammerater her ikke fik lov til at være med i.

Julens budskab om tro, håb og kærlighed

Julen har alene sin mening og sin baggrund i fortællingen, der begynder med ordene »Det skete i de dage«, og som fortæller om barnet, der blev født i Bethlehem - det barn, der bragte med sig

Guds eget ord om tro, håb og kærlighed blandt mennesker - og det store ord om fred på Jorden, den fred vi alle længe efter og håber på - også i denne jul trods utryghed i verden - den fred, som kun kan opnås, hvor kærligheden sejrer over ondskaben.

Tro, håb og kærlighed - de tre ord har vi lov til at nævne her i Mindelunden, det gælder dem, der ligger her.

Her spørges ikke efter større eller mindre kristentro - vi ved blot, at de i sig havde en tro på, at frihed - medmenneskelighed og ret vil sejre i kampen mod tyranni - umenneskelighed og uretfærdighed, når livet sættes ind.

De havde et håb - håbet om en ny - en bedre verden - med frihed og lige ret for alle, der vil frihed og ret. Som Grundtvig har sagt det:

»Lige ret for mand og kvinde
rig og fattig, folk og drot,
lige ret - men ingensinde
lige ret for ondt og godt.«

De havde kærligheden i sig, ikke den kærlighed, der alene er ord og følsomhed, men den kærlighed, der er handling, offer og kamp - ikke søger kampen - men tager kampen op mod ondskaben - den kærlighed, der også betaler den dyreste pris af alle - for det, den tror og håber på.

Så tænder vi lys på deres grave - i mindet om deres tro, håb og kærlighed.

Lysene blaffer så svagt i vintermørket - de lyser dog op

som tegn på deres og vort håb til en bedre verden - en fredens verden - og de lyser som en forpligtelse for os alle, når vi går herfra for at holde jul.

Jens Thomsen sluttede sin tale med ordene: »Drenge. I drenge som døde. I tændte i mørkets mulm den lysende

morgenrøde.«

Kransene blev lagt af følgende: Lene Thomsen (ved hovedmonumentet), major Erik Mønsted (ved mindemuren), Hans Ebbe (ved Rotunden), mens kransen ved peltonerne blev lagt af Jens Jensen.

Medlemmer af Petergruppen arresterede digterpræsten Kaj Munk den 4. januar 1944 i Vedersø præstegård. I Hørbylunde Bakker ved Silkeborg skød de ham og slængte liget ned i vejgrøften, hvor det blev fundet. Liget blev først ført til Silkeborg Sygehus, og derefter til Vedersø, hvor han blev begravet på kirkegården.

Igennem de mange år fra 1944 til i dag har der ved mordstedet ikke stået noget navn, der kunne fortælle om, hvad der tidligere er sket her.

Da mange stadig standser op ved korset, har Ringkøbing amt anlagt parkeringspladser på begge sider af vejen i nærheden af mindekorset.

Nu har tre af vore fangekammerater fra Silkeborg overfor amtsborgmester Anton Kristensen fremsat ønske om, at der i nærheden af korset placeres en graveret tavle i rustfrit stål. Den skal fortælle Kaj Munks data, om hans virke som præst og forfatter, samt hvorfor og hvordan hans liv endte på Hørbylunde Bakker. Navnetavlen sættes op i løbet af 1991.

Vedrørende en »Tysklandserstatning«

Undertegnede har en lille opfølgning til Jakob Jensens fortrinlige referat af Eleve2rens diskussion 12. oktober om Tysklandserstatningen.

Engang i tresserne fik jeg besøg af Rudolf Larsen, husket af alle Stutthofere og mange andre forhenværende KZ-fanger. Han havde valgt at rejse ovenstående problem som et spørgsmål om ubetalt arbejds løn, og han havde skrevet et brev til Menneskerettighedsdomstolen herom. Jeg lavede en oversættelse til engelsk. Rudolf sendte det - og fik svar.

Jeg har undersøgt, om hans dokument eksisterer i dag uden resultat, så jeg må holde mig til min erindring om indholdet: Den tidligere KZ-fange fra Stutthof, maskinarbejder Rudolf Larsen, har været tvunget til at gøre arbejde af forskellig slags i sin fangetid - opgjort til et antal timer fra 7 morgen til 6 aften i så og så mange måneder. Det opgjorte antal timer ønskes nu afregnet (med passende rente) som arbejds løn til en maskinarbejder for samme tid.

Rudolf Larsen havde undersøgt sagens juridiske side (noget som hedder *culpaproblemet*) meget grundigt, hvorefter det daværende Vesttyskland som Det tredje Riges efterfølger stod forpligtiget.

Han havde været hos daværende statsminister og udenrigsminister J.O. Kragh, som havde afslået at medvirke og derfor sendt det til Forbundsrepublikken via ambassaden i København. Sagen verserede også i pressen, vistnok Politiken.

Svaret fra Menneskerettighedsdomstolens sekretær, en amerikansk jurist, på engelsk, bekræftede i ét og alt rigtigheden og holdbarheden af kravet samt Rudolfs måde at formulere sagen på. - Jeg husker tonen som nærmest beundrende - *admirable*. Desværre måtte fordringen vente på opfyldelse til freden efter Anden verdenskrig kom i stand.

Spørgsmålet må nu være - som i Jakob Jensens referat - om samlingen af de to Tyskländer ikke er ensbetydende med en fredsslutning? At altså tiden er inde til, at vi overlevende KZ-fanger skulle tælle vore arbejdstimer i diverse tyske KZ-lejre: jord-, vej-, transport-, havnearbejder, håndværks-, bygge- og fabriksarbejde m.m. og dermed støtte advokat Jørgen Jacobsen i opgørelsen af et rimeligt krav, som jo ikke har nogen sammenhæng med vorts lands tilgodehavender over Nationalbanken?

Man kan vel forudse, at man fra tysk side vil modregne KZ-opholdet med en pris for kost og logi - alligevel kunne der vel blive penge tilovers til at gøre godt med.

Undertegnede betvivler, at vi skal forvente videre støtte fra danske politikere, da Elmquists noget udflydende stillingtagen sikkert må anses for dækkende de »ansvarliges« stilling til Tyskland for tiden.

Hemming Theisen
Pile Allé 7E, 2000 F
Fange nr. D.68.378
Neuengamme

Eksamensopgave

Der synes at være en stigende interesse i befolkningen - særlig blandt de yngre årgange - for besættelsestiden og de dertil knyttede begivenheder og problemer. Mange artikler i dag- og ugeblade samt TV-udsendelser vidner herom.

Jeg kan fortælle om et nyt aktuelt projekt, som er undervejs. To elever fra Journalisthøjskolen i Århus - Rose Zeimer og Michael Torfing - har besluttet, at de som den afsluttende eksamensopgave vil lave en radioudsendelse om danske modstandsfolks syn på det forenede Tyskland, og om de erstatningskrav, der fra

BLADET 1991

De fleste abonnenter modtog i løbet af december måned 1990 et girokort til indbetaling af abonnementet for 1991. Det er det pristalsregulerede beløb, da 60.- kr. pr. 1.4.86 er blevet til 80.- kr. pr. 1.4.91. Der er ingen tvivl om, at de fleste har modtaget girokortet, men foreløbig har enkelte meddelt bladet, at vedkommende ikke har modtaget girokortet.

Fejlen kan skyldes postvæsenet, men den kan også skyldes bladets regn-

skabsfører, der blev alvorligt ramt af sygdom. Andetsteds i bladet fortæller vi om, at han er fratruddet på grund af sygdom.

Du kan rette situationen op ved på posthuset at hente et nyt girokort og indbetale de 80.- kr. til giro 9 31 54 54, Poul Brandt, Glerupvej 19, 2610 Rødovre.

Redaktionen

tidligere KZ-fanger rejses mod det nye Tyskland. De har begge set udsendelsen i TV2 om dette emne (se bladets decembernummer). Men det var ikke hele grunden til, at de valgte dette emne. De fortæller samstemmende, at de længe har interesseret sig for besættelsestiden. Og at de begge har familiemæssig tilknytning til modstandsbevægelsen.

Der blev arrangeret et møde mellem Rose Zeimer, Michael Torfing, Bernth Johannesson og undertegnede. Her fik de to journalister en bred orientering om Fangesammenlutningens virksomhed og Lovudvalgets samarbejde med advokat Jørgen Jacobsen om en henvendelse til udenrigsministeren. (Se bladet fra november).

De fik også henvisning til en lang række personer og institutioner, som kunne give dem yderligere oplysninger til den bedst mulige belysning af deres emner.

Besøgte mange kammerater

En dag i december mødte de så op med en båndoptager - og en masse spørgsmål! De

havde allerede været hos nogle kammerater og fået interviews, og de havde aftale med nogle flere de næste dage.

Jeg var i krydsild en times tid, og jeg var egentlig lidt imponeret over, hvor godt og grundigt forberedt deres spørgsmål var.

Når Rose og Michael har indsamlet det sidste materiale andre steder, skal de tilbage til Journalisthøjskolen, hvor der forestår et stort klippe- og redigeringsarbejde. Det er jo en eksamensopgave, det drejer sig om, så de skal over for censorerne kunne dokumentere det, der kommer med på båndet.

Deres eksamen skal være sidst i januar måned, så resultatet kendes ikke, medens dette skrives. Men der er grund til at ønske Rose og Michael held og lykke med eksamensopgaven.

De vil prøve at få Danmarks Radio til at bringe udsendelsen. Men under alle omstændigheder vil de melde tilbage om, hvordan det er gået ved eksamensbordet.

Jeg krydser fingre for dem.
Jakob Jensen, 3230 Græsted

Runde dage

Ved Minna Dahl,

Præstegårdsvænget 16,
5210 Odense NV.

Oda Hansen, Johannevej 11, 7000 Fredericia, 65 år den 16. februar.

Keld Skov, Assensvej 287, 5771 Stenstrup, 65 år den 22. februar.

Dagny Knudsen, Østergade 17, 5750 Ringe, 65 år den 26. februar.

Børge Dahl, Herskindsgade 9, 9000 Aalborg, 70 år den 5. marts. (Form. for Erhvervshæmmede, Aalborg afdeling).

Arne Petersen, Torvestræde 2, 4700 Næstved, 65 år den 5. marts.

Niels G. Christensen, Holmevej 16, 6760 Ribe (Neuengamme) 75 år den 5. marts.

Karl Henriksen, Arresødalsvej 14, 9400 Nørresundby, 75 år den 6. marts.

H.M. Sørensen, Borgevej 20B, 2800 Lyngby (Buchenwald) 80 år den 6. marts.

Charles Barslev, Rolighedsvej 29, 9310 Vodskov, 70 år den 7. marts.

Ingrid Thomsen, Tanghavevej 5, 5883 Oure, 75 år den 11. marts.

Aage Nielsen, Bygholmen 7, 9000 Aalborg, (Buchenwald) 70 år den 11. marts.

Finn Staib Jensen, Teglværksvej 45, 3460 Birkerød. (Dachau) 70 år den 12. marts.

Frede Kjærsgård, Rendsborgvej 39, 7500 Holstebro, 70 år den 14. marts.

Daysy Sørensen, Tordenskjoldsgade 2, 9000 Aalborg, 65 år den 14. marts.

Axel Gustavson, Thyregodsvej 11, 8230 Åbyhøj, 75 år den 15. marts.

Edith Møller, Ørsbjergskovvej 15, 5591 Gelsted, 70 år den 15. marts.

Axel Petersen (Mølleren), Alkevej 7, 7000 Fredericia, 85 år den 16. marts.

Leif Glentvor, Pr.Christinesvej 11,4., 2300 København S. (Neuengamme) 70 år den 17. marts.

Gunnar Mortensen, Ryparken 74,1., 2100 København Ø. (Stutthof) 75 år den 19. marts.

Ebba Carstensen, Vestergade 31B, 9900 Frederikshavn, 65 år den 20. marts.

Henry V. Nielsen, Korsikavej 3,1., 2300 København S. (Buchenwald) 80 år den 21. marts.

Lissi Lange, Langhusvej 36, 2700 Brønshøj, 50 år den 23. marts.

Gert Andersen, Bøgevej 24 Ejby St., 4070 Kr. Hyllinge. (Buchenwald) 70 år den 24. marts.

Svend Hansen, Vimmælksbækløkken 8, 5270 Odense N. (Sachsenhausen) 70 år den 24. marts.

Knud Anesen, Roligheds Alle 17 B, 3060 Espergærde. (Buchenwald) 70 år den 27. marts.

Lars Folden, Ishøj Østergade 22B,3., 2635 Ishøj. (Buchenwald) 75 år den 27. marts.

Arne Gottlieb Hansen, Charlotteager 301, 2640 Hedehusene. (Stutthof) 75 år den 28. marts.

Valdemar Sørensen, Klostergade 32, 6760 Ribe. (Neuengamme) 75 år den 28. marts.

Johanne Sørensen, Østerbro 103, 9000 Aalborg, 70 år den 29. marts.

Aage G. Andersen, Jernbanegade 56, 9560 Hadsund. (Buchenwald) 80 år den 30. marts.

Niels Vognsen, Stokrosevej 21, 8330 Beder, 75 år den 31. marts.

Daniella Gross, Valby Langgade 114,2., 2500 København Valby, 60 år den 1. april.

Johanne Brandborg, Spergelvej 4, 9270 Klarup, 75 år den 4. april.

Børge Paulsen, Prins Haralds Alle 74, 5250 Odense SV, 70 år den 4. april.

Jens Pedersen, Skovgårdsvej 1, 7500 Holstebro, 70 år den 5. april.

Klit Vestergård Agel, Langesøvej 1, 5230 Odense M. (Buchenwald) 70 år den 5. april.

Karl Bjørn Nielsen, Myggenæsvej 5, 8200 Århus N, 70 år den 6. april.

Vilhelm Knudsen, Strandgade 4, 7720 Lemvig, 70 år den 8. april.

Henry A. Lassen, Skovly Mark 5, 2840 Holte, 70 år den 8. april.

Frank Winther Jensen, Klokkevej 7, Dall Villaby, 9230 Svenstrup J, 80 år den 11. april.

Irma Hansen, Bernstorffsgade 44, 9000 Aalborg, 60 år den 12. april.

Werner Thorsdam, Henrik Rungsgade 23,1., 2200 København N. (Buchenwald) 70 år den 12. april.

Erik V. Olsen, Nansensgade 77, 1366 København K. (Dachau) 70 år den 12. april.

Ib Møller, Kjærs Møllevvej 5, 9000 Aalborg, 65 år den 13. april.

Ove Thelin, Brorsonsvej 9, 3000 Helsingør. (Buchenwald) 70 år den 13. april.

Erik Andersen, Ternevej 66, 8700 Horsens, 70 år den 17. april.

Elma Smith, Beathesmindevej 74, 9210 Aalborg SØ, 80 år den 18. april.

Togo Hansen, Tåsingevej 42,2., 2100 København Ø. (Buchenwald) 85 år den 18. april.

Paul Bekker Knudsen, Kratvej 2, Skv. Krat, 9240 Nibe, 70 år den 19. april.

Jørn Volmer Jensen, Park Alle 261, 2600 Glostrup, 65 år den 20. april.

Ejnar Kr. Pedersen, Søndermosevej 4, 6330 Padborg, 80 år den 22. april.

Jens Kr. Nielsen, Rørsangervej 10, V.Hassing, 9310 Vodskov, 70 år den 24. april.

Yrsa Lund, Kløverbakken 2, 8500 Grenå, 70 år den 24. april.

Verner Christensen, Kridthøjvej 23, 8270 Højbjerg, 75 år den 24. april.

C.O. Hansen, Åkjærsvvej 2, 8700 Horsens, 75 år den 25. april.

Karen Schlätzer, Hvedemarken 77, 6000 Kolding, 65 år den 25. april.

Villy Gøhns, Kragtsbjergvej 71, 5000 Odense M, 70 år den 25. april.

Inger Hammer, Skolebakken 20, 9000 Aalborg, 75 år den 26. april.

Verner Vincentsen, Åbenråvej 40, 6000 Kolding, 75 år den 26. april.

L.G. Damgård, Kvædevej 2, 2830 Virum, 80 år den 26. april. (Har været medlem af Neuengammeforeningens bestyrelse gennem mange år.)

Inger Andersen, Brolandsvænget 14B, 5320 Agedrup, 70 år den 28. april.

Kay Bagger, Matthiasgade 44 A, 8800 Viborg. (Buchenwald) 75 år den 29. april.

Verner Christensen, Solhvervsvej 16,2., 8200 Århus V, 75 år den 29. april.

Forsinkede fødselsdagshilsener:

Thorvald Johansen, Møllevvej 17, 7323 Give, 80 år den 6. januar.

Poul E. Andreasen, Krogagervej 3, 5750 Ringe, 70 år den 29. januar.

Otto Martinussen, Poppelvænget 58, 5700 Svendborg, 70 år den 31. januar.

Kaj E. Larsen, Nørrevoldsgade 76, Bolig 3, 5800 Nyborg, 65 år den 1. februar.

Fra 1. marts vil Frihedsfondens adresse være: Æbeløgade 1, 2100 København Ø. Telefonnummret er det samme. På grund af flytning er kontoret lukket fra mandag den 25. februar til mandag den 4. marts. Derefter er der åbent for ekspedition mandage, onsdage og torsdage mellem kl. 10 og 15. På gensyn.

Anna-Lise Clausen

Næste blad rykkes 14 dage frem

Næste blad er planlagt til at udkomme den 1. april. Vi bringer nemlig stof om den 9. april, og så ville det være mærkeligt, om bladet først bragte det en uge efter dagen. Vi bringer bl.a. en fortsættelse af artiklen, vi bragte 1. april 1990: »Årsagerne til operation Weserübung«, skrevet af lederen af Frøslevlejrens Musel Henrik Skov Kristensen. Stoffet til næste nummer skal således være hos redaktionen senest den 1. marts.

Hvad brevene fortalte

Hvordan menneskers liv kan forme sig forskelligt, og dog på så mange måder være ens. -»Stemmen fra London«, Johs. G. Sørensen, og hans kone, Lilli, havde hver sit drama.

Af redaktør Edvard Andersen, Grindsted

Alle medier landet over, også bladet »Pigtraad«, bragte nekrolog, da »Stemmen fra London«, journalisten Johs. G. Sørensen, døde ved juletid i fjor, men de færreste havde kendskab til, eller kunne fortælle om, de dramatiske tildragelser, som også Johs. G. Sørensens hustru, Lilli Skjoldager, havde været ude for.

Uanset, at ægteparrets og undertegnede veje i tilværelsen en del gange havde krydset hinanden, var heller ikke jeg klar derover. Det blev jeg først mange år efter krigen, da vi udvekslede nogle breve. Sammen kunne vi undre os over skæbnens ofte mærkelige veje og sammentræf. Hvad den ene oplever af drama, kan også den anden komme ud for - men under vidt forskellige forhold.

Johs. G. Sørensen og jeg var skolekammerater, begge født i december 1908, og begge frekventerede vi i nogle år Jens Futtrup's Kost- og Realskole i Grindsted. Johs. G. kom fra en stråtekt lille skole

i byen Sønderomme, hvor hans far havde en købmandsforretning, og også jeg mødte op fra en landsbyskole. Blandt de elever, som klarede præliminæreksamen, var vi de eneste, der, uafhængigt af hinanden, valgte journalistvejen. Den skulle gøre ham på flugt fra København via Sverige til Churchills og BBC's London... til det uforglemmelige frihedsbudskab. Og føre mig og min hustru, Astrid Kjær, på flugt fra Hamborgs Nazi og Gestapo til det endnu på den tid frie København.

Alle VI og V2

Som journalist- og reporter spirer tjente Johs. G. og jeg vore sporer på forskellige landsdelsblade. Han blev medarbejder ved Pressens Radioavis, mens jeg i 1931 slog mig ned i Hamborg som korrespondent til Dagbladet Politiken og et par danske provinsblade. Med vikariater i Berlin ind imellem oplevede min hustru og jeg Hitler-regimets tilblivelse og uhyggelige fremmarch, og måtte så - ef-

ter at jeg havde været til en Gestapo-afhøring i det berygtede Stadthaus - flygte til Rådshuspladsen i København. Det var i november 1935.

Før sin London-færd havde Johs. G. Sørensen set Moskitoflyenes bomber falde over B & W, og fra Århusgades bro var han vidne til Industri-syndikatets sabotage-sprængning. Selv så jeg Shellhusets rygende ruin, og oplevede deporteringen af det danske politi. Og ind imellem vrimlen af hændelser deltog vi, uafhængigt af hinanden, og så godt det lod sig gøre, i det illegale blad-arbejde.

Tossedede tyskere skød efter Johs. G. i Nansensgade og på Knippelsbro, og siden fik han i London den sidste dosis af alle V-1'erne og V-2'erne.

Hans holdning var 100 procent dansk - på modstandsbevægelsens og vore allieredes, ikke mindst Englands, side. Men han kunne blive meget tilbageholdende, når nogen ville gøre ham mere eller andet, end han var. »Jeg har jo ikke deltaget i sabotage-aktioner eller siddet i KZ,« sagde han. »Skæbnen tildelte mig den rolle, jeg kom til at spille.«

Skæbne eller ej: Den glade, klare og let ophidsede stemme, som kom med det budskab, der bragte danskerne i en lykkerus, vil aldrig blive glemt.

Apropos bombardementerne, kommer Johs. G. Sørensens hustru, Lilli Skjoldager, ind i billedet. Når Johs. G. oplevede London-Blitzen og al dens djævelskab, og når jeg (trods Hamborg-flugten) i egenskab af vikar for Politiken-kollegaen Henrik V. Ringsted for alvor fik prøvet storbombardementerne i Berlin, ja så oplevede Lilli Skjoldager så sandelig også lignende inferno- og ragnarok-scener.

I skjul på kulloftet

Hun var født i Hamborg 1922 som datter af danske forældre, der tilhørte Hansestadens dansker-koloni. Gen-

nem barndoms- og teenagealderen lærte Lilli nazimens hæslige sider at kende, og det hele blev ikke bedre af, at hendes far, Eggert Kalkar Skjoldager, var af halvjødisk herkomst.

Moderen, født v.Achen, var en særdeles uforfærdet og intelligent dame med en rank holdning over for de nazistiske omgivelser. Hun hjalp mangan af Hamborgs naziforfulgte, og datteren Lilli bistod med at holde dem skjult på kulloftet over familiens lejlighed i Hamm-Borgfeldebydelen.

At det blev en noget broget og forvirret skolegang for Lilli, siger sig selv, men alt ondt til trods nåede hun en pæn afslutning på Rudolf Steiner-skolen i Wandsbeck.

Lilli Skjoldager fik også, uanset de hypervanskelige forhold, uddannelse på et konservatorium. Men da nazi-regimet så ville sende eleverne der på tvangsarbejde i den hemmelige våben- og bombefabrik i Børnsen, nær Neuengamme, undgik hun dette ved at blive fast ansat hos en dansk frisør i Borgfelderstrasse.

Så kom de døgn, hvor det ganske Hamborg, ompændt af flammer og ildstorm, blev lagt i grus. Talrige omkom, men Lilli og hendes mor slap væk. »Det eneste, vi reddede, var det nattøj, vi stod og gik i,« har Lilli Skjoldager fortalt.

Flugt til fods

De to kom til en landsby uden for Hamborg, og til fods begav de sig nu først mod Lybæk, siden mod Rostock. Strabadserne var så hårde, at Lilli's mor var ved at give op, men datteren fik hende på benene igen. I Rostock oplevede de atter bombardementerne, men ved held, udholdenhed og mod lykkedes det dem til sidst at hægte sig på en transport til Danmark.

Lilli Skjoldager bor stadig i hendes og Johs. G. Sørensens idylliske hus i Rønne, og fornylig vendte hun hjem fra et besøg hos slægtninge i New York.

Johs. G. Sørensen og hans hustru. Lilli Skjoldager, fotograferet, da ægteparret endnu sammen kunne nyde deres otium på Bornholm. Her bor fru Lilli fortsat.

Drengene samles igen

Som deltagere i et minikursus for »gamle krigsforbrydere«, som Karl Salling Møller, Aalborg, havde indkaldt til, var det en oplevelse at møde Villy Mørk Jensen, Thisted, Hans Bøjlund Sørensen, Kolding, og Aage Kirk, Herlev. Sidstnævnte og Karl Salling Møller har jeg kendt fra drengetiden, og var sammen med dem i Nibe-grupperne. Selv kom jeg til Sverige og kom hjem med Den Danske Brigade.

Forleden kom der et brev med en hilsen og invitation til at deltage i et »Minikursus for gamle krigsforbrydere«.

Det lyder umiddelbart alvorligt, men baggrunden er alvorlig og samtidig med en lang tradition.

Nibe-grupperne med Nibe-drengene, der under krigen dannede tre modstandsgrupper i Nibe, har siden besættelsen været samlet med mellemrum. De første år hvert år, og senere hvert 5. år i Sønderholm Hede ved Nibe, hvor grupperne blandt andet modtog våben fra englænderne.

Nu er der gået mange år, og der er desværre faldet flere af kammeraterne fra.

Drengene samles

Deltagerne i dette »minikursus for krigsforbrydere« er tidligere illegale eller i den tyske version krigsforbrydere, der under krigen måtte lide den tort at sidde i tyske koncentrationslejre eller måtte flygte til Sverige.

Konferencen var ikke kun en hyggetur, det var det også, men baggrunden for samværet var ved flere arrangementer at mindes de kammerater fra vore samarbejdende Aalborggrupper, der satte livet til i de tyske koncentrationslejre 1943-45.

Der var samling i Mindelunden bag Ansgar Kirken i Aalborg, hvor der blev lagt kranser ved Egon Glerup, Ole Lauge Olesen og Viggo Jacobsens mindesten, og hvor pastor Henning Thrane, Bu-

dolfi Kirke i Aalborg, holdt en kort andagt, der sluttede med verset: Kæmp for alt, hvad du har kært, dø om så det gælder, da er livet ej så svært, døden ikke heller.

Herefter var der en kort hyggestund hos Kirsten og Karl Møller, og eftermiddagen sluttede ved Guld Haralds Høj ved Nørre Tranders Kirke ved en kammerat, Aage Andersens grav. Der blev alle steder lagt signerede kranser fra Landsforeningen af KZ-fanger fra Neuengamme.

Herefter gik turen til Try, hvor der blev hygget og snakket, og hvor det kammeratskab, der blev skabt under krigen, rigtig blev plejet, og hvor en række film fra de forskellige sammenkomster i Sønderholm Hede ved Nibe og fra ture til de tyske lejre og mindesmærker for kammerater, der bukkede under for det tyske åg, blev vist.

Næste dag overværede vi medlemsoptagelse i det ærværdige Chr. d. IVs Laug i Jens Bangs Stenhus i Aalborg. Karl Salling Møller er en af de ærværdige gildebrødre, der ved optagelse i Lauget udfører et højtideligt

ceremoniel, inden optagelse i lauet finder sted.

Den sidste oplevelse i Aalborg den dag var besøget på 4. Maj Kollegiet, hvor efor John Holm viste rundt, og efter frokosten talte redaktør, formanden for 4. Maj Kollegierne i Danmark, Niels A. Eigenbroth, der under krigen var en fremtrædende modstandsmand og iøvrigt også er fra Nibe.

Han fortalte meget højtideligt historien om Carlo Wognsens frise: 2 Mennesker. Friserne er et af Carlo Wognsens hovedværker og er opsat i frokoststuen i kollegiet.

En meget stemningsfuld stund.

Turen var ikke slut. Den gik tilbage til basen i Try, hvor der blev snakket, og alle nød naturen, og op ad dagen på trediedagen gik turen atter hjem til hverdagen.

Jeg tror, det er en god ting at samles. Ikke at genkalde den hårde tid, men at pleje det gode kammeratskab, der trods baggrunden blev et kammeratskab for livet.

*Poul Søndergaard,
Nibe*

2 nazioverborgmestre ønskes fjernet

Medlemmer af Flensborg byråd har krævet billeder af to nazioverborgmestre fjernet.

Det drejer sig om to fotografier, der sammen med billederne af andre flensborgske overborgmestre og bypræsidenter hænger i gangen ved siden af byrådssalen ud mod udvalgenes mødeværelser. De viser Flensborgs tidligere overborgmestre, dr. Wilhelm Sievers, der beklædte posten fra 1933 til 1936, og dr. Ernst Kracht, der sad på overborgmesterstolen mellem 1936 og 1945.

I stedet for fotografierne af de to lokale nazistørrelser foreslår De Grønne byrådet at anbringe en mindetavle for ofrene over nazidiktaturet.

Tak

I anledning af markeringen af min fødselsdag den 5. februar 1991 vil jeg gerne takke alle, der ved breve, gaver og personlige hilsener gjorde dagen uforglemmelig for mig.

Søs Lærche

»Limfjordsdrengene« glemte ikke på deres stævne at besøge Jens Bangs Stenhus med laugsstuen »Chr. IV«. Fra venstre Aage Kirk, Hans Bøjlund, Villy Mørk Jensen, Poul Søndergaard og Karl Salling Møller.

Shellhus-flugt, jeep som gave og udvidelses-plan

Stedse stigende interesse om den unikke Grindsted-samling. Af Leif Andersen.

Det strømmer stedse ind med vidt forskellige gaver til den historiske samling »Grindsted under besættelsen« på byens Vestre skole - og samtidig er der planer om en ekceptionel udvidelse.

H.G. Hansens Fond i Grindsted har netop betænkt museet med en 1941 Jeep Willis til en betydelig værdi, og f.eks fik samlingen fornylig af Aage Philipsen, København, foræret et minde fra Shellhusbombningen i 1945. Aage Philipsen sad som fange, da de engelske fly angreb, og det lykkedes ham på dramatisk måde at undfly. Aage Philipsen kunne også skænke samlingen en lygte fra nedkastninger i Gribskov, hvor han selv medvirkede.

Samtidig har skaberen

og lederen af den imponerende og fornemme historiske samling, skoleinspektør Erik Brandt-Christensen, fået foræret uniformer fra en Wing-commander, der var med i Shellhus-angrebet. Den pågældende omkom, men hans søn bor i Danmark, og det er fra ham, foræringen er kommet.

Apropos Shellhuset, vil Aage Philipsen søge fremskaffet en fotostat af den brændende bygning, og bladet »Pigtraad« fortæller senere lidt nærmere om gavegiverens flugt derfra.

Offentligheden kommer naturligvis også til at høre om museets spændende udvidelses-projekt, når tiden til at fortælle er inde.

Befrielsen i tal

Vi har ofte set ret forskellige tal på evakuerede omkring april 1945. Ofte har vi opereret med tallet 12.000 danske og nordmænd, men i sin bog »Sidste Akt« anvender Folke Bernadotte tallet 13.000.

Det hele gik så febrilsk hurtigt, at man ikke havde tid og kræfter til bogføring. Til de nævnte tal skal nok lægges tallet på befriede franske, belgiske, hollandske og polske kvinder, så det skal nok være rigtigt, at det samlede antal befriede andrager 20.000 fanger.

Tak til Poul Nielsen

Det er med beklagelse, at Sammenslutningen af danske fanger fra Frihedskampen 1940-45 og Kammeraternes Hjælpefond har måttet erfare, at Poul Nielsen på grund af sygdom ikke længere kan påtage sig arbejdet med at holde orden på regnskab og levering af bladet.

Vi er alle klar over, at den slags arbejde undertiden giver kvaler. Dels med postomdelingen, dels med kammerater, der glemmer at betale for bladet til tiden. Det har også været et stort arbejde at vedligeholde annoncørerne.

Vi er Poul Nielsen meget taknemmelige for det arbejde, han har udført for bladet, vel vidende, at han også har været formand for Dachauklubben.

Det er nok på tide, at vi husker at påskønne det arbejde, nogle kammerater har gjort i fangeforeningerne. Vi er jo alle præget af KZ-syndromet. TAK Poul Nielsen.

Indtil KH og Sammenslutningen har fundet en afløser for Poul Nielsen, har Poul Brandt midlertidigt påtaget sig at holde udsendelsen og regnskabet i orden, så det kan fungere.

f.Kammeraternes
Hjælpefond
Hans Andersen
f.Sammenslutningen
Hans Andersen
Villy Mørk Jensen

Hvordan får man sit foto »fra dengang«?

Med mellemrum ser jeg i bladet »Pigtraad-Gestapofangen« billeder af tidligere Frøslev-fanger med tavlen om halsen - sidst i nr. 4-1989 af Gunnar Jespersen, Herning. Jeg har flere gange i årenes løb henvendt mig forskellige steder for at høre, om jeg kunne erhverve mit eget billede fra dengang, men aldrig fået noget svar herpå. Nu vil jeg gerne prøve igen. Kan det lade sig gøre at få billedet, og hvordan skal man forholde sig?

For en ordens skyld skal jeg meddele, at jeg var i Frøslev fra sidst i januar 1945 til sidst i april, hvorefter jeg kom med de hvide busser til Sverige. Jeg boede i barak 13, stue 13, og mine data var dengang: Arnold Høj Jensen - 13.9.1921.

A. Høj

Søndermarksvej 57, Hjørring

Svar: Jeg har forsøgt forskellige steder, men hidtil uden resultat. Antagelig vil Frihedsmuseets billedarkiv kunne hjælpe i nogle tilfælde. Adressen er: Churchillparken 7, 1263 København K.

UNDER KRIGEN sad to unge mænd på en bænk, da en Gestapo-officer gik forbi. Han hørte den ene af de unge mænd sige til den anden: - og at tænke sig, at der er én menneske, som er ansvarlig for krigen!

Officeren slog straks en klo i ham og slæbte ham med. Han kom i forhør.

- Nå, De mener, der kun er én mand ansvarlig for krigen?

- Naturligvis. jeg tænker på Winston Churchill.

- Åh ja... javist, De kan gå. I døren vendte han sig: - Hvem tænkte De på?

FRA REDAKTIONEN

Om retskrivningen

I vort blad for december 1990 bragte vi bl.a. en artikel om Friedrichsruh. Den er meget værdifuld, og kildestoffet var meget vanskeligt at finde frem til. Således måtte een af vore flittige medarbejdere give op, efter at han forgæves havde søgt kilder til bearbejdelse.

Man lægger nok mærke til, at læge Harald Roesdahl i sin artikel ikke lader Friedrichsruh ende på e, sådan som det ellers er almindeligt, men f.eks. Folke Bernadotte und-lader også e som endebogstav.

Endvidere lægger man mærke til, at Roesdahl staver Neuen Gamme og ikke i eet

ord. Denne stavemåde har den fordel, at den understreger, at der oprindeligt var en landsby med navnet Gamme. Der dannedes senere både et »Neuen« og et »Alt«.

For vort blad gælder det, at vi i det store og hele følger stavemåderne, der fremgår af »Retkskrivningsordbogen«, der er udgivet af »Dansk Sprognævn«.

Tidligere havde flere blade deres egen retskrivning, men det er nok blevet almindeligt, at man følger Dansk Sprognævn, da begrundelsen for deres standpunkter er fornuftige og virker ret overbevisende.

Frode Jakobsen i Folketingets portrætgalleri

Frode Jakobsen får nu sit portræt hængt op i Folketinget.

- Det er store navne i danmarkshistorien, som gengives på malerierne i Samtaleværrelset på Christiansborg. Men Frode Jakobsens navn kan godt tåle sammenligning med disse store mænds.

Sådan sagde Folketingets formand, H.P. Clausen, da han i tingets såkaldte Samtaleværrelse afslørede et portræt af den tidligere socialdemokratiske politiker Frode Jakobsen.

Portrættet er malet af kunstneren Kjeld Heltoft og bekostet af en kreds af venner med tilskud fra Tuborg-fondet. Det er nu overdraget Folketinget som nyeste tilskud til dets omfattende samling af politikerportrætter.

Frode Jakobsen, der er fyldt 84 år, var en af de helt centrale personer under modstandskampen 1940-45, medlem af Frihedsrådet og sad i Folketinget fra 1945 til 1973.

Kjeld Heltoft har portrætteret ham på grøn, figurløst baggrund i en solid rød sweater og med en sort kikkert på maven.

Ved højtideligheden i Samtaleværrelset fortalte kunstneren, at kikkerten både skulle symbolisere Frode Jakobsens

ornitologiske interesse og hans årvågenhed i den menneskelige tilværelse.

H.P. Clausen fremhævede Frode Jakobsens fortid som Frihedsrådets førstemand og hans vigtige rolle som den, der formidlede den svære overgang fra besættelse til efterkrigstid, da folkestyret skulle finde sin form igen.

- For denne indsats fortjener du en fremtrædende plads i Christiansborgs portrætgalleri, sagde Folketingets formand. Han pegede også på Frode Jakobsens hu-

manistiske livsholdning, der uden tvivl har gjort et varigt indtryk også på de yngre generationer, som nu har overtaget ledelsen i dansk politik.

Frode Jakobsen kvitterede for H.P. Clausens rosende ord med nogle betragtninger over etik og politik, som aldrig bør skilles ad.

Også Socialdemokratiets tidligere formand og statsminister, Anker Jørgensen, talte. Siden sin pure ungdom havde han følt sig som elev af Frode Jakobsen, sagde han.

Dødsmarschen Sachsenhausen-Wismar 21. april - 3. maj 1945

Af Peder Søgård

KZ-Sachsenhausen fungerede fra 1936 til 22. april 1945.

Ca. 200.000 fanger passerede lejren. Ca. 100.000 af disse døde på den ene eller anden måde. Af disse blev alene 18.000 sovjetiske krigsfanger myrdet i løbet af tre efterårsmåneder i 1941.

Grev Bernadotte, der repræsenterede Internationale Røde Kors (IRK), forhandlede med Himmler i begyndelsen af 1945. Han opnåede alle danske og norske fangers frigivelse med henblik på overførelse til Sverige. Ingen danske eller norske kammerater oplevede rædslerne og døden på de nordtyske veje, hvorfor dødsmarschen nok er mindre kendt i Danmark.

Ikke bitterhed hos andre på grund af vor redning

Bernadottes aktion reddede os fra at dele denne skæbne. Jeg har ikke mødt noget udtryk for bitterhed hos nogle kammerater af andre nationer, hverken dengang eller efter befrielsen, tværtimod kun glæde på vores vegne.

Himmler og hans kumpagner høstede ingen laurbærderved, ej heller rokkedes de

allieredes solidaritet. Krigen afgjordes af andre, mere bastante blodige og økonomiske kendsgerninger end KZ-lejrenes gidslers skæbne. Det er nok værd at tænke på nu, da det er ved at gå løs i Irak.

Det er vanskeligt eller umuligt at sammenfatte det forfærdelige forløb af dødsmarscherne i en kort skildring. Vidneudsagnene er utallige, og de ruter, vore kammerater vandrede ad, er forskellige. (Den antagelig grusomste

Et tidsbillede

115 ofre ført hjem fra Tyskland

Onsdag den 16. juli 1947 afgik et særtog fra København til Padborg (Kruså). Det rummede 600 efterladte og andre, der ville byde de 115 ofre fra Tyskland et velkommen hjem.

Fra villaer og gårde langs grænsen blev der flaget på halv, og mange steder var der ud for husene strøet blomster, og hele vejstrækningen fra grænsen til korsvejen ved Kruså var bestrøet med grønt.

march gik mod syd, mod Tjekkoslavakiet, den 2. februar i frost og sne fra jødelejren Lieberose, og førte praktisk talt alle i døden af kulde.)

Man lammes, når man forsøger at skildre grusomhederne. Opremsningerne af mordene på vore kammerater undervejs, nægtelsen af vand, mad og sengeleje under tag rummer ufattelige lidelser. Man bliver stum, når man konfronteres med dem.

Fangerne fra Sachsenhausen bivuakerede i april 1945 i flere døgn i Belower Wald. Hvert år drager unge fra Østtyskland på march derud for at ære mindet om dem, der omkom. På dette sted har Oskar Verner og Peder Søegård overrakt de unge et Dannebrog med Sachsenhausens mærke – til minde om døds marchen.

Rømningen af lejren:

»Ingen fange må slippe levende i hænderne på fjenden«

Optakten til likvidering af lejren var en indsats fra SS' side for at forhindre organiseret modstand mod den forestående masseudryddelse. Himmlers udtrykkelige befaling lød på, at »ingen fange måtte slippe levende i hænderne på fjenden«.

Et af leddene i denne indsats var mordene på 27 fanger den 11. oktober 1944. Fangerne, 24 tyskere og 3 franskmænd, tilhørte den underjordiske politiske ledelse af lejrens fanger.

Kort og afslørende er citatet fra afhøringen af Lagerkommandant Kaindl ved det sovjetiske militærtribunal i Berlin i 1947:

Statsadvokaten (S): Anklagede Kaindl (K), fik De ordre til at sprænge lejren i luften for at skjule sporene af de ugerninger, der var begået?

K: Javel. Den 1. februar 1945 havde jeg en samtale med Gestapos chef. Müller. Han gav mig ved den lejlighed befaling til at ødelægge lejren ved artilleribeskydning, luftangreb eller giftgas. Men gen-

nemførelse af denne befaling, som stammede fra Himmler, var ikke teknisk mulig.

Udryddelse ikke teknisk mulig

S: Havde De udført befalingen, hvis det havde været teknisk muligt?

K: Selvfølgelig, men det gik ikke. Ved artilleribeskydning eller ved luftangreb ville befolkningen i nærheden være blevet vidner til det. Ved gasning ville ikke alene civilbefolkningen, men også eget SS-personale komme i fare.

S: Hvad foretog De Dem så?

K: Jeg forhandlede med Höhn og andre og gav derpå befaling til, at alle syge og arbejdsudygtige og - først og fremmest de politiske fanger, der skulle henrettes, blev likvideret (vernichtet).

S: Blev det gjort?

K: Det blev derefter påbegyndt. I natten til den 2. februar blev de første 150 fanger skudt. Ved slutningen af marts lykkedes det at udrydde (vernichtet) rundt regnet 5000.

S: Hvem ledte denne masseudryddelse?

K: Efter min ordre: ankla-

gede Höhn.

S: Hvor mange fanger befandt sig dengang i lejren?

K: 40-45.000. Den 18. april kom befalingen til at indskibe disse i slæbepramme og bringe dem ad Spreekanalerne til Østersøen eller Nordsøen og dér sænke dem i åbent hav.

Men det var heller ikke muligt, fordi mobilisering af pramme til så mange fanger ville have varet for længe, og Den røde Hær stødte for hurtigt frem.

S: Hvad skete da?

K: Jeg lod fangerne marchere til fods, først i retning af Wittstock, senere mod Lübeck, for der at indskibe dem og som befalet at sænke dem i Østersøen.

S: Fik alle fanger under denne evakuering forplejning?

K: Nej, 6-7.000 fik ikke mere, fordi?? (på tysk står der: »Nein 6.000 bis 7.000 beka-men keine mehr, weil sie alle war.« Jeg finder ingen bedre oversættelse end ovenstående.)

S: Omkom disse fanger derfor på marchen af udmattelse og hunger?

K: Ja.

De af Kaindl som: ... »først og fremmest de politiske fanger«, der skulle henrettes, tilhørte, ligesom de den 11. oktober myrdede, lejrens underjordiske internationale ledelse. Det var gamle, tyske, politiske fanger, luxemburgske politifolk, engelske og sovjetiske officerer m.fl.

Disse mord i oktober 1944 og februar-marts 1945 svækkede afgjort fangernes muligheder for ved opstand at modsætte sig en masseudryddelse.

Alene den sovjetiske hærs overraskende hurtige fremmarch i Nordtyskland og de allieredes fra vest forhindrede denne forbrydelse i at blive udført i fuldt omfang.

Udmarchen fra lejren

Krigens afslutning indledtes med »stormen på Berlin« den 16. april 1945.

Den 18. april kom derfor

ordren til at iværksætte udryddelsen af de 45.000 fanger, der var i KZ Sachsenhausen og dens bilejre.

Den 20. april talte hovedlejren 36.687 fanger.

Den 21. april kl. 1.00 om morgenen kaldtes alle til appel.

Den illegale internationale lejrlørdelse besluttede natten før, ikke at modsætte sig en marchordre. Ledelsen satte på en systematisk forsinkelse af marchen. Dette viste sig at kunne lade sig gøre, blandt andet ved hjælp af de fanger, der blev ikklædt SS-uniformer og som sådan skulle styrke vagtmandskabet. De var ubevæbnede, men deres uhindrede færdsel under marchen satte ledelsen i stand til at kontakte de forskellige kolonner under marchen og få en vis viden om SS' planer.

Kl. 3.30 afgik de første kolonner på 500 mand, det var tjekker og polakker. Siden hen afsendtes kolonner med kvinder og børn. Efterhånden blandedes kolonnerne tilfældigt. Fangeledelsen forsøgte at placere sine folk i alle kolonner.

Kl. 22.30 forlader den sidste marchkolonne lejren.

Den 22. april kl. 11.00, tolv en halv time efter afmarchen, befries de 3.000 tilbageblevne syge og ikke marchdygtige fanger med deres plejere og læger. Iblandt disse 1.400 kvinder og børn.

Lejren befriedes af frem-skudte enheder af 47. sovjetiske armé og 1. polske armé. Den overraskende hurtige fremmarch af befrierne forhindrede den planlagte udryddelse af de tilbageværende fanger.

Marchens formål

Hovedlejrens, Heinckellejrens og Ravensbrücklejrens ca. 33.000-36.000 (?) fanger fulgte 4 parallelle ruter over Wittstock-Parchim med Lübeck som mål.

Som bevidnet af Lagerkommandant Kaindl var formålet med marchen at bringe fangerne om bord på handelskibe og drukne dem i

Østersøen. men alt tyder på, at SS ønskede størst muligt tab af døde undervejs, og - først og fremmest - en fysisk svækkelse af fangerne, der ville gøre dem ude af stand til at foranstalte oprør mod forbrydelsen.

Mystikken med opholdet 3-5 dage i Belowskoven hæves også hermed. Fangerne opholdt sig her under åben himmel, de læskærme, de byggede af tæpper, grene og løv, blev ødelagt af SS. De fik ingen, eller ubetydelig forplejning.

SS'erne stjal pakkerne

Internationale Røde Kors forsøgte at levere forplejning (Røde Kors-pakker). SS gjorde alt for at forhindre det og stjal næsten halvdelen af de pakker, som det lykkedes IRK at afgive. Drikkevand måtte fangerne skaffe sig fra en bæk, der forurenedes af spildevand fra SS's lejre.

Dødeligheden var da også meget stor, anslået fra mere end 400 (indholdet af én massegrav!) til mere end 800. Tyske, sovjetiske og serbiske fanger ønskede opstand, da det gik op for dem, at de skulle sultes ihjel. Men forræderi røbede planerne for SS, og en nærliggende SS-panserdivision ville have druknet opstanden i blod. Den 29. april blev der pludselig og uventet givet ordre til afmarch, og fangerne befriedes af sovjetiske og allierede styrker i området Parchim-Wismar mellem den 1. og 4. maj.

At SS's formål med marchen også var død og svækkelse af fangerne fremgår endvidere af:

1. På trods af rigelige lagre af levnedsmidler i hovedlejren blev kolonnerne sendt af sted med 375 g. brød og 200 g. konserves, en ration som mange af de udsultede fanger ikke modstod fristelsen for at fortære allerede første dag. Fra middagstid halveredes rationen, og de sidste fanger sendtes af sted uden proviant.

Under marchen udleveredes kun ubetydelige mængder af levnedsmidler (nogle få pil-

lekartofler, ubetydelige mængder gryn og de fleste dage intet som helst). Samtidig forsøgte SS at forhindre IRK i at uddele Røde Kors-pakker. Og brutalt overfaldt de de få civile, der forsøgte at give fangerne nogle kartofler eller lignende. Ved mange roe- og kartoffelkuler undervejs lå ligene af fanger, der var skudt under deres forsøg på at skaffe forplejning. I Below-lejren kogte fangerne græs og bark i forsøg på at stille deres sult.

2. Som i Belowlejren forhindrede SS fangernes mulighed for at skaffe sig rent drikkevand. Drikkevandspumper blev bevogtet, civiles forsøg på at give fangerne vand blev brutalt afværget. Fangerne drak af forurenede gadekær og mosehuller. Sygeligheden og dødeligheden forstærkedes sikkert betydeligt derved.

3. Fangernes påklædning var yderst mangelfuld, mange kun i jakke og benklæder uden eller med elendigt undertøj. Undervejs var der ingen reelle muligheder for skift eller vask af tøj. Mange marcherede i de berygtede træotfler med fodlapper eller uden beskyttelse af fødderne. Fangerne var ikke i marchtræning efter langvarigt ophold i lejren og udsultning.

Ved udmarchen blev hver fange forsynet med et tæppe, som tjente som overfrakke og som sengetøj ved overnatningerne, der oftes foregik under åben himmel.

4. Alle hvile- og overnatningspauser blev fastlagt efter SS-bevogtningens behov uden hensyn til fangernes udmattelsestilstand.

5. SS bebudede kynisk ved afmarchen, at alle, der ikke kunne følge med kolonnerne, ville blive skudt på stedet. Det første nakkeskud gjaldt en 30-35 årig kvinde ca. 10 km fra Oranienburg. Siden gik det stærkt, i begyndelsen forsøgte bevogtningsskabet at undgå mordene i beboede områder, senere tog de ingen hensyn til civilbefolkningens tilstedeværelse. Ved

opbruddet om morgenen blev dels de - i nattens løb døde - fjernet, dels de udmattede og syge skudt.

Hvor store var tabene undervejs?

En opgørelse af dødeligheden undervejs er meget vanskelig. Bare en nogenlunde præcis vurdering er umulig.

Lagerkommandant Kaindl vidner om 6.000-7.000, men hvilke lejre omfatter det? Jødelejren Lieberose blev evakueret allerede den 2. februar i frost og sne, fangerne marcherede mod syd, og næsten alle omkom. Bilejren Schwarzhöhe blev evakueret samtidig med hovedlejren. 500 fanger herfra marcherede mod syd og blev, efter et tab på mindst 150 døde, befriet af sovjetiske tropper i Skalice (dengang Langenau) i Tjekkoslovakiet så sent som 10. maj!

Peter Frank, der har gennemtravet ruterne og interviewet tidligere fanger og civilbefolkningen langs ruterne, har i sin magisterkonferens fra 1965 anslået dødsantallet til mellem 2.500 og 3.000. men det er minimumstal efter optælling af grave og antal af personer i hver grav. Men mange grave er ikke fundet, idet ingen ved hvor og af hvem de døde er begravede, eller hvor mange der ligger i gravene.

I bogen: »Niemand und Nicht Vergessen« angives dødstabet at være 6.000. I den seneste kilde jeg har (pjecen: »Die Todesmärsche des KZ-Sachsenhausen« (Barbara Kühle, 1987) opregnes ofrene til mindst 6.000. Og på dette tidspunkt er der fundet og åbnet flere grave. I Belowskoven fandtes fx en massegrav med mindst 400 lig, og tabene der vurderes til mindst 800.

Et par eksempler på mord og ligfund

Først fra Peter Franks magisterkonference (side 142), hvor han et sted ved Parchim tæller 50 døde med nationaliteterne: Belgier, hollænder, polakker, tjekker, jugoslaver,

ungarer, tyskere, russere, ukrainere, franskmænd - og en nordmand. Hvorledes den ukendte nordmand ulykkeligt er efterladt ved evakueringen af danskere og nordmænd, ved jeg ikke.

Peter Frank beretter også (side 144) om en anden detalje af rædslerne. Beretningen stammer fra den retslige undersøgelse af nogle mord på landmanden Otto Rhodes gård i Zapel-Ausbau. I O.R.'s lade opholdt sig, ubevogtet (fangerne var befriet senest den 3. maj) 32 fanger - syge og udmattede. En personvogn med to SS'er, med en ung kvinde som vejleder, stoppede op ved O.R.'s lade. SS'erne bad 4 tyske fanger om at forsvinde og jog derefter de 28 andre udover markerne, hvor de skød dem ned bagfra. 3 fanger overlevede. Den ene af SS'erne bar Røde Kors-armbind! To grave med 10 og 15 lig blev åbnet, det drejede sig om ungarske og franske fanger.

Hvad blev der af de forbryderiske SS-officerer?

Mens der blev gjort kort proces mod et stort antal af de menige i SS-bevogtningen, der ikke kom hurtigt nok af sted, reddede de fleste højtstående officerer sig i fangenskab hos den sovjetiske hær.

Ved forømtalte proces mod krigsforbrydere ved det sovjetiske militærtribunal i Berlin i oktober 1947 anklagedes 14 højtstående SS-officerer og bøddler blandt fangerne for en række uhyrlige forbrydelser. Da det øverste Sovjet i Moskva havde afskaffet dødsstraf, faldt der 14 livstidsstraffe og to straffe på 15 års tugthus, alt at afsone i Sovjetunionen.

Efter aftale med Adenauer i Moskva om løsladelse af krigsfanger, indgik de straffede krigsforbrydere i disse hjemsendelser som »nichtamnestierte«. Trods dette tilfaldt de fortsættelse af strafsoningen i Vesttyskland, blev de straks løsladt og modtaget med pensioner og øvrige former for »åbne arme« i 1956.

Baumkötter løsladt i Tyskland

Som eksempel kan jeg anføre cheflægen Baumkötter, der havde talrige mord og mishandlinger på samvittigheden, og som fik livsvarigt tugthusstraf i 1947. Han blev straks løsladt ved ankomsten til Tyskland i 1947. En protestbevægelse opnåede genoptagelse af processen mod ham i Münster i 1962, hvor han blev idømt 8 års tugthus - og løsladt straks! Samme forløb havde straffene for mange af de andre svære forbrydere, af hvilke flere ikke alene beordrede mord, men også personligt førte pistolen.

Samme indstilling til krigsforbrydelserne begynder nu at præge »Nationale Mahnung und Gedenkstätte« i Sachsenhausen, som nu af den originale pjece, udfærdiget i Bonn, betegnes som »Sachsenhausen 1936-1950«. Opgøret i 1945 til 1950 skal nu ligestilles med SS's forbrydelser, og ikke opfattes som et internt tysk forhold. Tonen i pjecen angives af følgende passus: »Umiddelbart efter brandskatningen, plyndringen og voldførelsen ved besættelsen af det tyske rigsområde af Den røde Armé ved begyndelsen af året 1945 blev store dele af den ikke flygtede

befolkning, der var forbiløbet af arméen, indespærret i utallige lejre og fængsler...«

De danske modstandsforeninger må kræve, at lejr museerne i det tidligere DDR forbliver mindesmærker over Hitlerfascismens ofre og ikke blandes ind i de opgør, der med rette og urette fandt sted efter befrielsen. KZ-Sachsenhausens historie sluttede med befrielsen udført ved den 47. sovjetiske armés og den 1. polske armés stødtroppers ankomst til lejren den 22. april 1945 kl. 11.00.

Kilder:

»40 Jahre danach« 1985,

VVN Verband der Antifascisten. Berlin.

Wolfgang Szepansky: »Dennoch ging ich diesen Weg«.

Barbara Kühle: »Die Todesmärsche der Häftlinge des KZ-Sachsenhausen«, NMG Sachsenhausen, Oranienburg 1988.

Peter Frank: »Zum Todesmarsch der Häftlinge des ehemaligen Konzentrationslager Sachsenhausen vom 2. Apr. bis 3. Mai 1945«. Staatsexamensarbeit, Universität Greifswald 1965.

Peder Søegård

Amerikavej 7, 4.t.h.

DK-1756 København V.

12 døgn rejse, fra Vestre Fængsel til KZ Dachau i 1945 + lidt mere

Af Ernst Nielsen, Gilleleje (Dachau 142.620. Neuengamme 79.429)

Efter dagbog som jeg førte i en lille lommebog som jeg - uvist hvordan - (jeg husker det ikke) har fået lov at beholde, og har den dag i dag. Efter 40 år er det svært at læse, hvad der dengang, under de dårligst tænkelige betingelser, blev skrevet i en lille lommebog - med blyant. Heldigvis renskrev jeg den i tide, og her er den, endnu en gang renskrevet med henblik på andres delagtiggørelse:

19. februar mandag:

Sad i Vestre celle 433 - blev purret 03.30 - opstilling på gangen 04.00 - afgang 6.00 med lastvogn - ank. Gedser 11.30 - afgang færge 13.00 - ank. Warnemünde 17.30 - indladet i 2 kreaturvogne, 53 i hver vogn - kørte hele natten over Rostock, Schwerin og Donnersburg - fik en af tyske vagter til at tå et brev, som jeg skrev i lastbilen bag hans ryg, med hjem og sende til Birte (hun

fik det 2 dage senere). Luftalarm.

20. februar tirsdag:

Kørte gennem Festung Dornitz til Lüneburg, hvor vi ankom 13.00 - afgang 16.30 - ingen mad eller vand - har endnu ikke været ude af vognen - luftalarm.

21. februar onsdag:

Har kørt hele natten - lider frygtelig af tørst - kørte anta-

gelig gennem Hannover - ank. Lehrte 7,30 - stadig ikke ude af vognen - luftalarm.

22. februar torsdag:

Afgang fra Lehrte - så de første bjerge - ank. Northeim 11,30 - luftangreb - hvor det var det største mirakel, at vi ikke blev ramt - fuldtræffer rundt om vore vogne i afstand 25-100 m. - skiftesporanlæg, sukkerfabrik, lokomotivremiser har fået fuldtræffere - blindgænger ligger på sporet ved siden af vores - vi er bange.

23. februar fredag:

100 timer undervejs - 11,30 fik vi et brød, af tyskerne, til deling mellem 53 mand - fik 1 kop »kaffe« pr. mand om aftenen.

24. februar lørdag:

Stadig ophold på Northeim - stadig ingen mad - fik mad kl. 14.30, som vi selv måtte betale - første gang ude af vognen i 90 timer, men kun lige nede og røre jorden, så ind igen - det er frygtelig koldt om natten - vi ligger på det bare vogngulv, og jeg er ved at få liggesår på hofterne - vi har ikke været af tøjet, eller blevet vasket siden Vestre - jernbaneterrænet omkring os er flået op efter torsdagens bombardement - vi holder stadig på Northeim - vi har en blikspand til at forrette vor nødtørft i (53 mand).

Transport af gestapofanger i kreaturvogne. Linoleumstryk af V. Glysing Jensen, Beder.

25. februar søndag:

Vi har nu holdt på Northeim St. i 3½ døgn - endelig skal vi afsted, og begynder at køre - ak lokomotivet afsporede, da det begyndte at køre -, lange udsigter -, 6 mand er syge i den anden vogn, hvor Muus og Bill er - Svend er heldigvis her - kl. 24.00 kører vi endelig fra Northeim.

Vi har stadig nogle forbandede nætter, som vi ser hen til med skræk - vi må skiftes til at ligge ned og stå op, da der kun er plads til 26 liggende ad gangen - vi tar 3 timer stå op, og 3 timer ligge ned - det er en tortur at stå op i 3 timer, når man ikke får hverken mad eller vand.

26. februar mandag: (Georgs fødselsdag)

Ank. til Göttingen 1,00 - holdt her til 11.00 - humøret i vores vogn er godt, men dårligt i den anden, hvor de har mange syge - vi får nu »kaffe« morgen og aften - ank. Bebra 16.00, hvor der er meget bombet.

27. februar tirsdag:

Ank. Eisenach 5,30 - meget bombet - afg. 10,00 -, vi tabte lokumsspanden ud af lemmen, da vi sku' tømme den - standser i Salzung kl. 10,40 - i Meinungen 16,00 - i Lichtenfeld 3,00 - første mand hos os syg af halsbetændelse.

28. februar onsdag:

Holder stadig i Lichtenfeld kl. 8,00 - vi tørster alle frygteligt - vi har intet fået siden i går morges - afg. 9,00 - passerede Baunsmark - vi må nu »besørge« ud gennem lemmen - pass. Schwarzenback - i Hof ved den tjekkiske grænse - jeg har fået udslæt, antagelig nerveknopper, det klør frygteligt - i Hof fra 13.00-4.00.

1. marts torsdag:

Afg. Hof 4.00 - ank. Neustedt 7.30 - jeg var lidt sløj i aftes, antagelig koldt vand ovenpå 2 dages tørst - ank. Regensburg 13.00 - hele havnen og jernbaneterrænet ødelagt af bomber - luftalarm - ingen

vand.

2. marts fredag:

Ank. Ingolfstadt 7,00, regner med at komme til en lejr inden aften - på høje tid - ingen mad, ingen vand - situationen er fortvivlende - i 2 døgn kun 1 skive brød - de sidste 2 døgn hverken mad eller vand - er efterhånden noget af det mest uhumske og beskidte, som kan tænkes - vi har ikke været vasket, siden vi tog fra Vestre.

Her slutter så denne del af dagbogen, antagelig fordi vi kørte ind på jernbaneterrænet ved Dachau. Dørene blev slået op, og til de kendte toner af: Los, Los - Bewegung - schnell, schnell - blev vi kommanderet til at hoppe ud.

Der er meget højt ned fra en kreaturvogn til et jernbaneterræn. Afkræftede, som vi var, kunne benene ikke bære, og det var en syndig bunke af mænd og kufferter, som blev beordret op i marchkolonne. Og nu begyndte den - måske værste del af turen - marchen til lejren - måske 1 km eller 2, jeg ved det ikke. Det blev, hvad jeg vil kalde en døds-march.

Vi unge og »stærke« måtte hjælpe vore ældre og svage kammerater, støtte dem og bære deres kufferter. Selve marchen står i uvirkelighedens skær, men vi nåede lejren, kom ind gennem hovedporten og blev gennet ind i en barak. Her krævede turen sine første ofre, og vi måtte se nogle af vore kammerater give op - senere fulgte flere efter.

Senere i bogen er følgende notat:

13. marts tirsdag: (Mors fødselsdag)

Vi gjorde klar til afrejse - vi fik 2 Røde Kors-pakker - jeg fejrede mors fødselsdag ved at spise mig mæt.

14. marts onsdag:

Rygter om R.K.-biler fra Sverige.

Igen et ophold i bogen indtil den

23. marts:

Op kl. 1,30 - i bad - afrejse 8.30 i svenske Røde Kors-biler - ca. 20 store svenske omnibiler - fik en Røde Kors-pakke af svenskerne - kørte næsten hele natten - fik rigtig cacao.

24. marts fredag:

Havde om natten kørt gennem Brandenburg og kørt kun 15 km fra Berlin - ank. til Neuengamme kl. 10.30 - blev ført til blok 18 - første skuffelse.

Dachau

Koncentrationslejren Dachau blev oprettet 1936; her myrdede nazisterne indtil 1945 238.000 fanger.

Alle gejstlige arresteranter i Tyskland var samlet i Dachau. Der har været ca. 375 danskere i lejren, hvortil den sidste danske transport sendtes i februar 1945.

Ingen danske sendtes videre fra Dachau; derimod blev talrige andre fanger videretransporteret til stamlejrens udekkommandoer eller til andre stamlejre.

Vore tanker går ofte til Musel manden.

Historien om en Røde Kors stortrøje

Ved årsstævnet i Frøslevlejren var der aftenfest lørdag den 11. august. Ved den lejlighed overrakte Karl Salling Møller, der selv havde været fange i lejren, den stortrøje, han i Versen-lejren havde fået af Røde Kors.

Han ledsagede overrækkelsen til Frøslev-lejrens museum med en beretning om, hvor stor betydning stortrøjen havde haft for ham.

Versen 3. uge i advent 1944: Der var nu forløbet godt og vel en måned, siden vi den 15. november 1944 forlod Neuengamme. Vi var vel omkring 2000 mand ialt af forskellig nationalitet, heriblandt var vi 132 danske. Uden vemod havde vi forladt det grumme og uhyggelige sted i den sikre forvisning om, at alt kunne kun blive til det bedste. Vor formodning i den retning var nu fire uger efter gjort grundigt til skamme.

Det flade, våde marskland, der omgav floden Ems, gjorde i forening med det kolde og fugtige vintervejr situatio-

nen katastrofal for os. Vores beklædning, der bestod af en skjorte, et par benklæder, jakke og frakke, som vi iøvrigt måtte tage af, medens vi var på arbejdspladsen - gav sammen med et par lærredsstøvler og forsvøb, ikke megen beskyttelse mod det barske vejrlig. Vores tilstand forværredes af den altid nærværende sult, den skål suppe og to stykke brød, vi fik, når vi kom tilbage til lejren, når det blev mørkt, var dagens eneste måltid.

De uhyggelige kendsgerninger var nu gået op for os alle, sulten, det våde tøj, det

hårde arbejde, som en sadistisk polsk Unterscharführer Smolenski gjorde sit til, at det blev en yderligere belastning.

Den forfærdelige følge af denne umenneskelige behandling var også, at vi havde mistet 18 af vore danske kammerater, og 14 skulle følge efter i de kommende uger.

Sådan var situationen omkring nytår 1945: Disse brave danske mænd havde givet det dyreste, de ejede - deres liv.

Vores muligheder for at overleve syntes ved nytåret 1945 ikke at være store, når vi så tilbage på de sidste halvanden måneds dødsfald blandt vore kammerater.

Men hjælpen kom - måske ikke i den form, vi havde forventet - og afsender var Dansk Røde Kors. Det var en stor Røde Kors-pakke, indeholdende godt dansk tøj. Jeg husker, at min første reaktion var skuffelse over, at det ikke var en fødevarerpakke. Det var en skuffelse, der hurtigt vendte sig til glæde. Det var nemlig en pakke, hvis indhold havde langtidsvirkning. Hvorfor vil man forstå, når jeg nævner indholdet:

Undertøj med lodden vrang, benklæder og trøje

Strømper
Skjorte
Strikketrøje
Holmens benklæder
Skihue
Træskostøvler

Stortrøje, lavet i kraftigt uniformsklæde og foret med tweedstof.

Altsammen beklædningsgenstande, der kunne holde kulde og fugt fra kroppen. Tænk, - ikke mere kolde og våde fødder.

Denne pakke udløste en slags tottrins raket. Vigtigst - overlevelse var nu muligt. Dødsfaldene ophørte stort set. Denne taknemlighed kan vi, der kom hjem, ikke sætte ord til.

Da vi danske nu - på en civiliseret måde - var uniformerede og fremstod som en enhed, blev der formeret en dansk arbejdskolonne. Årsagen kan muligvis være, at det var for at undgå splid og misundelse

hos de andre fanger, som jo stadig levede under de fortvivlede forhold. Det kan også være under tilskyndelse fra den danske SS Rottenführer Heide Jørgensen. De sidste formodninger må stå for min egen regning.

Den 4. januar 1945 var et vendepunkt for os danske i Versen. Nyt og varmt tøj, dansk arbejdskommando med Jacob (Erik Jacobsen) som Vorarbejder.

Dette betød igen, at vore arbejdsforhold blev mere humane, selv om Jacob stod inde for vores »arbejdsindsats. Den kunne det da også til tider knibe med, og han indkasserede da også adskillige reprimander, og for den sags skyld også øretæver af førnævnte Smolenski, som absolut ikke så med milde øjne på dette »danske fænomen«.

Vinteren skrider frem, vi har i januar og februar modtaget Røde Kors-pakke, og foråret nærmer sig. Den 15. marts bliver vi danske fra Versen og Dalum pr. tog, under de sædvanlige forhold, ført tilbage til Neuengamme. Jeg vil ikke påstå, at jeg var særlig rask, da vi kom tilbage, men jeg havde modet, min gode stortrøje og danske tøj, og så havde vi pludselig en fremtid foran os. Det kan vi ikke mindst takke stortrøjen m.m. for.

Den 20. april evakueres alle danske og nordmænd fra Neuengamme, jeg kommer tilbage til Frøslev, når at fejre min 20 års fødselsdag her. Dagen efter den 28. april går turen mod Sverige, stadig iført min flotte ekvipage. Her lider jeg den tort at måtte afløse (jeg havde nu ingen på det tidspunkt), det var i Malmö. Min storetrøje får jeg tilbage i Lødderup på sydkysten af Skåne.

Den 17. maj 1945 er det hele forbi, da er jeg hjemme hos min mor og far i Nibe - efter 1 år og 5 dages fravær. Det var min første udenlandsrejse.

K. Salling Møller

Med hovedtårnet i Frøslev som baggrund blev Frank Laursen, Nibe, og Karl Salling, Aalborg, tidligere Nibe, fotograferet i deres Røde Kors-stortrøjer, og for Franks vedkommende også træskostøvler - for sidste gang i de beklædningsgenstande, der havde været med til at redde deres liv. Begge var tidligere fanger fra Frøslev og Neuengamme. Effekterne blev skænket til Frøslevmuseet som tak til Røde Kors.

»En sukkermellemad«

Dagbogsblade fra Kolding Arrest/august 1944.

Jeg er født og har boet hele mit liv i Aalborg. Det vil sige, lige bortset fra de 7 måneder i Frøslev og de 6 uger i Kolding.

Dagene i Kolding tilbragte jeg på Staldgården i forhør, og nætterne tilbragte jeg i Kolding Arrest.

Det var omkring den 15. august 1944. Jeg var på vej til Kolding efter 14 dage i Aalborg arrest i Kong Hansgade.

Jeg var ene dansker i et pokkers langt tysk militærtog med tyske soldater, der skulle hjem på orlov i Tyskland. I dette lange tog var der en enkelt reserveret kupé, hvor stakkels jeg sad sammen med 3 civile gestapoer.

Det var en søndag, og det var højsommer med et fint vejr. Vi kom til Kolding først på aftenen.

I det fine sommervejr besluttede tyskerne, at vi skulle gå op til Staldgården. Det blev en mærkelig tur for mig. Vi daskede gennem de menneskefyldte gader og så på vinduer på vejen.

Men vi kom til Staldgården, og efter en kort indskrivning blev jeg kørt ud til arresten og blev skubbet ind i en en énmands celle, der selvfølgelig havde to beboere i forvejen.

Den ene, og yngste, hed Weiss. Han var entreprenør og var fra Sønderjylland. Han havde vist nok skrevet for store regninger ud til tyskerne. Den anden hed ikke andet end Bedstefar. Han var fisker og var fra Esbjerg, og så havde han et iltert temperament.

Skakbrikker, lavet af tygget rugbrød

Jeg havde 6 uger sammen med dem, indtil jeg rejste videre til Frøslev. De lærte mig at spille skak. Skakbrikkerne var lavet af tygget rugbrød. Og så lærte de mig at spille 21, og da de begge to kun ville spille om penge, lavede vi rigtige penge af »Fædrelandet«,

den eneste avis vi måtte læse der.

Denne her specielle dag, jeg vil skrive om, var den varmeste dag den sommer.

Og så var det den dag, hvor tyskerne havde arresteret en fiskehandler fra det sydlige Jylland. Samtidig havde de ryddet hans butik for mange hundrede kilo nyrøget tunfisk. Det betød, at vi fik røget tun både morgen, middag og aften. Jeg elsker nyrøget tun, men det blev altså for meget af det gode.

Men altså, det var højsommer og meget varmt. Vi lå på den ene briks, der var i cellen, og vi to andre lå på madrasser på gulvet og forsøgte at få en lille middagslur. Men det var umuligt lige den dag, for foruden os tre var der i tusindvis af fluer i vor lille celle.

Med ét blev det for meget for Weiss og mig. Vi fik fat i et par eksemplarer af »Fædrelandet«, rullede dem sammen, og så... der rejste sig et skrig i flueverdenen, da vi begyndte den vilde klapjagt på fredsforstyrterne.

En halv time efter sank vi sammen på vore madrasser. Vi var udkørte, men fluerne var væk.

Bedstefar, der havde rengøringen i denne uge, gik så i gang med at samle fluelig sammen. Der var mange hundrede. De blev meget omhyggeligt puttet i et kræmmerhus af avispapir og lagt oven på skabet ved døren. »For,« som Bedstefar sagde, »når jeg går på toilettet i aften, ta'r jeg dem med og drukner dem allesammen.«

Lidt efter lidt faldt der ro over cellen igen, og vi fik vores halve time på den ene side.

Da vi havde spist til aften og skulle træde af, rakte Bedstefar op på skabet og fandt kræmmerhuset med flueligene, og i procession bar vi ki-

»Den frygtelige sandhed gik op for os alle tre på én gang: Det var kræmmerhuset med sukker, vi havde »druket« i wc-kummen

Tegning af V. Glysing Jensen

sten ned på toiletet, og vi så alle tre på, at den blev skyllet ud. To gange endda.

Vi gik i seng, og i den lune sommeraften lå vi og småsnakkede længe. Ja, der var faktisk mørkt, da vi sagde godnat til hinanden.

»Jeg tror lige, jeg vil ha' en sukkermellemmad, før jeg sover,« begyndte Bedstefar så. Det var ikke noget nyt, for det fik han hver aften. Det smurte rugbrød stod parat på kanten af vaskekummen.

I mørket famler han over gulvet til rugbrødet og hen mod skabet. Oven på det lå jo hans kræmmerhus med stødt melis. Vi hørte, han fandt kræmmerhuset og puslede lidt. Vi hørte, han tog en bid bid, og så blev der en pinlig pause og en dødlignende tavshed, og så et skrig fra Bedstefar, som havde han fået en kniv i brystet.

Weiss og jeg kom hurtigt på benene og fik strøget en tændstik, og der, i den blafrende tændstikflamme, så vi Bedstefar.

Stå i sine lange underbukser med sin sukkermellemmad i hånden. Der manglede et stort bid. Og ovenpå lå der et tykt lag fluelig.

Den frygtelige sandhed gik op for os alle tre på én gang: Det var kræmmerhuset med sukker, vi havde »druknat« i wc-kummen.

Ak ja!

Næste dag regnede det, og vi fik igen nyrøget tunfisk til middag, alt det, vi kunne spise.

*Hans Christian Henriksen
Nøvlingeparken 2,
9260 Glistrup*

Vi gav hinanden det løfte, at mindes og ære dem, der døde for det, vi ville og ikke kom med os hjem.

Vi lovede, at vi ville række deres kære en hjælpende hånd, og derfor danned' vi dengang Kammeraternes Hjælpefond.

FORENINGERNE

SAMMENSLUTNINGEN

Medlemsaften med damer

Så er det tid til, at vi igen skal mødes til en hyggelig medlemsaften med damer, og hvor vi sammen spiser et lille måltid, drikker kaffe m.v., og hygger os sammen i kammeratligt samvær i nogle timer.

Det foregår tirsdag den 5. marts 1991, kl. 18, i Parolesalen, politistation 1, Nyropsgade.

Vi spiser: Vildtgryde med kartoffelmos, syltetøj og tranebær, og derefter drikker vi kaffe med kranseskage.

Drikkevarer kan købes til moderate priser.

Prisen er pr. kuvert 75,00 kr.

Efter spisningen har Christian Christiansen lovet at fortælle om sine oplevelser i krigsårene.

Skulle man ikke kende navnet Christian Christiansen, kan vi oplyse, at han under krigen som ansat i det internationale KFUM (YMCA) besøgte mange krigsfangelejre i Tyskland og sørgede for i størst muligt omfang at skaffe fangerne sportsrekvisitter, musikinstrumenter, bøger, brevforbindelser og lignende.

Ved den tyske kapitulation blev Christian Christiansen taget til fange af russerne, anklaget for spionage og anbragt i et sovjetisk fængsel, hvorfra det først lykkedes ham at slippe ud efter et helt års fangenskab, og hentet hjem af Hans Fosmark.

Der venter derfor medlemmerne en helt usædvanlig oplevelse.

Tilmelding til aftenen er **nødvendig**, og den foregår ved, at man på giro nr. 6 17 60 03 Buchenwaldklubben v/ Ernst Steen, Vendersgade 6,4.th., 1363 København K, **senest den 22. februar** indbetaler beløbet for deltagelse i aftenens arrangement.

Vel mødt til denne interessante aften.

Med venlig hilsen
BESTYRELSEN

6-dages busrejse til Schwalenberg, Tyskland

I samarbejde med 65-FERIE har vi arrangeret følgende rejse:

Tidspunkt: 9.-14. juni 1991.

Afrejse: Søndag den 9. juni 1991 kl. 07.00 fra Enghave Station, Sdr. Boulevard.

Hjemkomst: Fredag den 14. juni 1991 kl. ca. 20.00 til Enghave Station.

Antal deltagere: 50 personer (1 bus).

Vognmand: Skørtinge Turistfart, chauffør Niels Jørgensen.

Rejseleder: Kirsten Peier.

1. dag kører vi sydpå, og der er mulighed for opsamling undervejs gennem Sjælland. Fra Rødby Færgehavn tager vi med færgen til Puttgarden, og herfra fortsætter vi sydpå forbi Hamborg og Hannover, inden vi drejer vestpå forbi Rinteln og kører til Schwalenberg.

I Schwalenberg indlogeres vi for samtlige dage i hotel »Schwalenberg Malkasten«, populært kaldet »Malerkasen«, og som ligger i det smukke Lippeland. Hotellet er et prima hotel, og værelserne, der alle har toilet, er for nylig blevet gennemrenoveret.

Schwalenberg er en smuk gammel by med mange bindingsværkshuse, toppede brosten og masser af blomster, og den ligger lunt i læ mellem bjergene.

Stort set spises alle måltider i hotellet. Undtagelserne er de længste udflugter, hvorunder der spises frokost undervejs.

2. til 5. dagen går med diverse udflugter, såsom bytur i Schwalenberg, hvor der bliver lejlighed til at smage den lokale »bitter«, tur til Teutoburgerwald, og ser monumentet »Hermanns Denkmal«, og herfra til fyrstebyen Detmold, hvor der er gode forretninger og en livlig gågade.

En af dagene - onsdag - kører vi til rottefængerbyen Hameln, hvor vi ser »Rottefængerhuset« og »Bryllupshuset«, og hvor vi spiser frokost i en restaurant. Efter frokost følger vi Weserflodens bugtede løb til »Løgnebarons« - Münchhausens by, der hedder Bondenwerder. På tilbageturen herfra køres op på områdets højeste bjerg - Kötterberg - hvorfra der i godt vejr er en strålende udsigt over Lippeland.

Der bliver også en tur til Schieder Stausee, hvor man ved en af de opdæmmede floder har skabt et populært rekreativt område. Her er der mulighed for en tur med et af de fladbundede restaurationskibe, der er en festlig oplevelse. (Sejlturen er ikke inkluderet i rejsens pris). I Schieder gøres ophold ved et supermarked, hvis nogen ønsker at handle. I byen er der også mulighed for besøg i Zoo. Der er flere hyggelige »listige« steder i byen, hvor man bl.a. kan smage den lokale »hjemmebag« til eftermiddagskaffen.

En af aftenene i Schwa-

lenberg vil der blive arrangeret »kammeratskabsaften« i hotellet, og under opholdet bliver der mulighed for at opleve den lokale vægter, der efter dansk forbillede synger byens borgere i seng.

Når man har oplevet Schwalenberg, forstår man, at en dansk rejsejournalist har kaldt byen for »Tysklands Skagen«.

Mod slutningen af opholdet inviteres der på en lille udflugt en formiddag. Vi kører til Polle, hvor der går en lille færge over Weserfloden, og vi fortsætter til Holzminden, hvor vi igen passerer floden, men nu ved at køre over en bro. Vi besøger klosterkirken ved Corvey (det var herfra Ansgar i sin tid kom), og der bliver tid til lidt »shopping« i byen Høxter.

Når man har læst dette igennem, vil man forstå, at rejsen bliver rig på oplevelser, men det er selvfølgelig helt frivilligt, om man vil deltage i alle udflugterne, eller hellere slappe af en gang imellem i hotellet, hvis man synes, at programmet er for anstrengende.

6. dag går med hjemkørsel.

Hvad koster så alt dette?

Prisen er - incl. gebyr til rejsebureauernes garantifond, samt alle forsikringer, sat så lavt som 1.995,- kr. for indlogering i dobbeltværelser. Pr. person.

Tillæg for enkeltværelse 200,- kr.

Vi ser gerne beløbet indbetalt snarest belejligt, og i alt fald inden 1. april 1991, idet vi skal indbetale á conto beløb senest den 9. april 1991.

PS. Som sædvanlig er der også i år mulighed for, at vore rejsedeltagere fra Fyn/Jylland kan rejse ud/hjem (billigste rejsehjemmel) i forbindelse med rejsen og få hotelovernatning, uden at der skal betales ekstra herfor.

Som det fremgår af indledningen, er deltagerantallet begrænset til en bus (50 personer), hvorfor man hurtigt må beslutte sig og melde sig til, også selvom man har givet

»forudtilmelding«, idet busen formentlig hurtigt bliver »fyldt op«, så ring eller skriv snarest til: Georg Andersen, Kongshaven 42 A, 2500 Valby, tlf. 31 17 47 88.

Med venlig hilsen
BESTYRELSEN/GA

ERHVERVSHÆMMEDE

Esbjerg

Vi har afholdt vores årlige generalforsamling med valg til bestyrelsen. Alle blev genvalgt. Formanden, Viggo Hansen, var dog ikke på valg, men ønskede på grund af alder og omstændighederne at blive afløst som formand, og bytte rolle med næstformanden Marius Jensen.

Vi har nu holdt konstituerende møde med Marius Jensen som formand, med adresse Jagtvænget 22, Hjerting, 6710 Esbjerg (tlf. 75-11 64 18). Kontor Centret Skolegade 54, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Næstformand er nu Viggo Hansen, Palnatokes Alle 19, 6700 Esbjerg.

Sydfyn

23 luftalarmer i Svendborg i april 1944

Da de allierede i begyndelsen af 1944 startede massive dag- og nat-bombetogter over Nordtyskland, kunne det for alvor konstateres for os, der boede i det sydfynske område. Der var ialt 23 luftalarmer i Svendborg i april 1944.

Natten til den 24. april var der en voldsom luftkamp over Østersøen, den strakte sig ind over det sydfynske område, herunder blev to engelske 4-motorers bombeflyvere nedskudt - den ene styrtede ned ved Vemmenæs på Tåsinge. Der blev fundet fem dræbte.

Den anden styrtede ned kl. 23.30 i Øster Skerninge tæt ved sogneskillet til Ollerup.

Fra denne blev der fundet syv dræbte, som tyskerne begravede på Ovinerhøj i Svendborg.

Fra vraget af denne maskine fjernede modstandsmanden Verner Østbjerg et instrument, som man formodede var et avanceret bombesigte. Det har siden været i modstandsbevægelsens besiddelse som et håndgribeligt minde for os, der om natten har hørt og om dagen set luftstriberne fra de tusindvis af allierede bombemaskiner på vej mod Tyskland for at gøre deres til befrielsen af Europa fra nazismen.

De syv dræbte flyvere - 5 canadiere og 2 hollændere - blev straks efter befrielsen flyttet til Svendborg kirkegård, og den 5. maj 1947 rejste De samvirkende soldaterforeninger for Svendborg og Omegn en smuk mindesten ved deres gravsted.

Bombesiget er den 26. november 1990 skænket til Museet for Svendborg og Omegn.

Bestyrelsen

En lille oversigt fra Aalborg

Vi er i foreningen 348 erstatningsberettigede medlemmer, de fleste er tilkendt en erstatning, enkelte er så heldige at have så godt et helbred, at en sådan ikke kan tilkendes. Det er jo stadig sådan, at erstatning kun tilkendes som følge af forringet helbredstilstand, og ikke efter indsats i modstandskampen, dog skal lovens krav om tidsmæssig indsats jo opfyldes, før der kan blive tale om erstatning.

AF DE 348 MEDLEMME er 46 (13,2 pct.) tidligere KZ-fanger, 63 (18,1 pct.) er forhenværende søfolk og fiskere. Blandt disse søfolk er der enkelte, som opgav sømandslivet og gik ind i den engelske hær. Den næste og største kategori af medlemmer er, hvad der i fagsproget kaldes langtidssillegale, her er der 129 (37 pct.), her er folk, der klarede hele krigen fri af

Gestapos klør. Der er også mange, som har tilbragt lang tid i Frøslev, og nogle tilbragte krigens sidste måneder under mere fredelige forhold i Sverige - og sidstnævnte næsten alle i Brigaden.

En anden stor kategori er enkerne, dem har vi 110 af (31,7 pct.), det er den tavse del af medlemsskaren for os her på kontoret. Når deres sag er bragt i orden, hører vi jo ikke meget til dem, ellers skal ordet tavse sættes i deres gåseøjne, i hvert fald for deres vedkommende, som kommer her til deres »onsdags-træf«. Det erfarer man, hvis vejen falder forbi sådan en onsdag, men de er flinke og passer godt på os andre til fester og sammenkomster, så dem kan vi og foreningen ikke undvære.

Skal vi også se på DET ALDERSMÆSSIGE og tænke lidt på, hvor længe foreningen kan bestå, så må vi nok først med sikkerhed konstatere, at det bliver pigerne, der kommer til at lukke døren sidst. Hvor længe det kan vare for vi andres vedkommende, er jo vanskeligt at spå om, men vi er da ved at være op i årene. 18 (5,2 pct.) er over 80, 50 (14,4 pct.) er over 75, 100 (31,7 pct.) er over 70 år, og så er der ganske vist den største gruppe, nemlig 170 (48,9 pct.) som er under 70, men i løbet af et par år er denne gruppe også flyttet på den anden side af de 70 år.

Dette er livets gang i Lidenlund og i vores forening, og vi må nok slå fast, at ingen af os kommer med til Torden-skjolds 350 års dag.

PS. I første omgang tog jeg aldersklasserne under ét. Der er jo noget om, at man ikke nævner en dames alder. Jeg vover alligevel: Af de nævnte over 80-årige er 6 enker, der er endda 3 over 85, af de over 75-årige er 22 enker, og de over 70-årige, som er nævnt, er der 35 enker, 25 er over 65 år, resten op til de 110 må så være det, man kan kalde unge piger.

Børge Jensen

Landsstævne 1.-2. juni i Silkeborg

LANDSSTÆVNET 1991 står Randers afdelingen for. Det skal denne gang ske i Silkeborg og egnen deromkring. Datoen bliver den 1.-2. juni, og vi opfordrer til allerede nu at notere datoen i kalenderen.

Der er rettet henvendelse til Norge om evt. ønske om deltagelse, ligesom der er forespurgt hos Jyllandskorpset - deltagere som hentede fangerne hjem fra KZ-lejrene.

Foreløbigt program ser således ud:

Vi samles på Hotel Scandic lørdag eftermiddag, hvor vi bliver indkvarteret. Festmiddag om aftenen på hotellet.

Søndag formiddag starter vi i bus og kører til Mindelunden, hvor vi nedlægger en krans. Derefter køres til Hørbylunde bakker til Kaj Munks mindekors. Også her nedlægges en krans.

Vi fortsætter i bussen i det naturskønne område over Them, Gl. Ry og til Ry, hvor-

efter vi foretager en sejltur på Silkeborg søerne, og vi ender ved Himmelbjerget. Frokosten spiser vi på Hotel Julsø.

Der beregnes for hele arrangementet kr. 500,- pro persona.

Der kan også, hvis ønskes, deltages i en del af arrangementet til reducerede priser.

Udførligt program udsendes senere, hvor der gøres rede for tidspunkter og endelig pris også med hensyn til deltagelse i dele af arrangementet.

Randers

Randers afdelingen deltog i november sammen med Århus afdelingen i en tur til Bernadottégården i Hadsund, hvor vi hyggede os med de beboere, der hørte til vores foreninger, med kaffe, julekage og småkager. Vi sang nogle julesalmer og havde en pianist til at spille for os. Derefter var vi rundt på besøg hos beboerne.

Randers afdelingen havde i december julefest i beboerhuset på Møllevvej i Hornbæk. Vi fik en dejlig juleanretning med øl og snaps, kaffe og småkager. Derefter havde vi et godt lotteri med mange gode gevinster, og ind imellem sang vi nogle af vore dejlige julesalmer.

Søndag den 16. december foretog vi kransenedlægning på Nordre Kirkegård. Formanden holdt en juletale, hvorefter vi sang: Altid frejdig. Derefter samledes vi til kaffe og hyggeligt samvær hos Else Bentzen.

Sjællands afd. Besøg i Roskilde

For første (og måske sidste) gang deltog Edith og jeg den 2. december 1990 i Landsforeningen Gestapofangerne Sjællandsafdelings og plejehjemsbeboernes julestue i Bernadottégården.

Finderup bød velkommen på vegne af foreningen. Fanen (Bernadottégårdens) blev ført ind, og medens »alle« stod op, ihamrede Finde-

rup en faneplade med indskriften »2/12 1990 Gestapofangerne Sjællandsafd.« og overrakte så beboernes talsmand, sangeren Robert, kr. 1000 til hjælp til at forsøde julen for beboerne.

Der var dækket nydeligt op og julepyntet, og maden var i orden og blev serveret af formand Emmy Lykke og personalet - fint klaret.

Efter spisningen blev der sunget nogle julesange med Robert som forsanger.

Freddy Haxvig

Århus

Julen her og i det fremmede

Vi foretog nedlæggelsen af kransen ved mindekorset ved domkirken på Bispetorvet den 23. december. De samvirkende Soldaterforeninger, De erhvervshæmmedes Århus-afdeling samt Gestapofangerne Århusafdeling deltog med faner.

Ved korset talte oberst Carl Engholm. Der fulgte kransenedlæggelse ved Vestre kirkegård, 4. Maj-kollegiet og i Mindelunden på Skæring Hede.

Vi samledes derefter til vor traditionelle julesammenkomst på Egå Marine. Her holdt oberst Carl Engholm juletalet. Han havde valgt at fortælle om julen, som han havde oplevet den her og i det fremmede. Han sagde bl.a.:

Jul i Sverige

Det var svært for os at komme i julestemning i 1943 ved den danske efterretnings-tjeneste, der havde til huse i en villa ved Storängen, en lille station på Saltsjöbanen lidt uden for Stockholm.

Vi havde ikke haft tid til at tænke på julen, før den var lige op over os! Det var småt med breve hjemmefra. De blev smuglet ud til os gennem det danske gesandtskab.

Selvfolgelig prøvede vi på at hygge os med lidt god mad og nogle hjemmelavede juledekorationer; men det virkede ikke rigtigt.

Eigil H. Larsens Eftf.
v/P. Juul (k-z. 67.975)

St. Strandstræde 11 **Flagfabrik** 1255 København K
(v/ Kongens Nytorv) Telf. 33 11 07 87

A.P. MØLLER

På de syv have -
under den syvttakkede
stjerne

Først julemorgen lykkedes det virkelig for mig at opleve julen. Jeg havde nemlig fundet ud af, at der i Stockholms Storkyrka skulle holdes »Ottensang« julemorgen klokken syv.

Jeg måtte tidligt op for at nå ind til Stockholms centrum; men jeg nåede det, og det blev en virkelig oplevelse! Jeg forstod ikke meget af de svenske hymner og sange eller af tekstlæsningen; men julestemningen kom af sig selv.

Efter messen fandt jeg frem til en Sankt Georgsskulptur, der stod i en af storkyrkans sidefløje. Jeg havde selv som dreng fået et farvelitografi af den prægtigt malede træskulptur udført af Lübeck-kunstneren Bernt Notke efter bestilling af Sten Sture den Ældre »til minne av svenskernas seger över danskerna i 1471 vid Brunkeberg«!

Den er virkelig et besøg værd.

Jul i Frøslevlejren

Julen 1944 tilbragte jeg som fange i Frøslevlejren. Både Dansk Røde Kors og det danske politi gjorde alt, hvad de kunne, for at vi skulle få en god dansk jul i barakkerne.

Og det lykkedes - næsten.

Vi selv havde gjort meget ud af forberedelserne, med små midler. Julelys var forbudt; men vi fabrikerede selv nogle af paraffinen, der var omkring osten.

I kvindebarakken havde Gerda Ploug Sarp bygget en meget smuk julekrybbe, og tyskerne så for en gangs skyld gennem fingre med de improviserede julegudstjenester, der blev holdt rundt om i barakkerne. De tillod endda pastor Quistgaard at holde en kort gudstjeneste i kvindebarakken med den motivering, at han var »alt und ganz ungefährlich«!

Når det alligevel ikke helt lykkedes at komme i julestemning, var det naturligvis på grund af truslen om deportation til de tyske KZ-lejre eller genoptagelsen af vore endnu ikke afsluttede sager,

der ofte førte til dødsdom.

Til trods herfor tror jeg, at de fleste af os fik en minderig juleaften, adskilt som vi var fra vore kære, en aften, som vi i dag mindes med taknemmelighed.

Jul i Port Said

Og nu springer jeg frem til julen 1956, som jeg oplevede den i Port Said med de første danske FN-soldater.

Jeg var ved skæbnens gunst blevet kommandant over en broget skare af FN-soldater, som jeg juleaften besøgte rundt om i deres kvarterområder: Colombianerne, der holdt katolsk messe ved en stor julekrybbe i en skole i Port-Fuad, nordmændene, der havde lejet en sal i Port Saida's Casino-hotel. Finnerne og de danske kompagnier hyggede sig i de skoler, der var indrettet som deres kaserne, og jeg selv, der var »tvangsindlagt« i Suezkanalkompagniets paladsagtige administrationsbygning for at demonstrere, at det nu var FN, der beherskede Suezka-

nalen, efter at de engelske og franske styrker havde forladt byen dagen i forvejen.

Julegudstjeneste i 25 graders varme

Men højdepunktet var en nordisk feltgudstjeneste, der blev afholdt julemorgen på Port Saida's stadion.

Her sad 1100 danske, norske, svenske og finske soldater på græsset (i 25 graders varme) og overværede en rigtig nordisk julegudstjeneste.

En norsk soldat læste indgangsbønnen.

Den danske feltpræst Jørgen Spliid celebrerede gudstjenesten sammen med en norsk og en svensk feltpræst, og jeg selv læste udgangsbønnen.

De danske feltgudstjenester sluttede altid med et »Gud bevare kongen«; men ved denne lejlighed var jeg af hensyn til finnerne nødt til at slutte med den lidt snørklede bøn:

»Gud bevare de nordiske landes statsoverhoveder!«

Har du været »langtidsillegal« eller lignende, er det nødvendigt at blive »retlig anerkendt«, før alle dine kammerater fra dengang er borte. Det er nemlig din opgave at bevise, at du er omfattet af erstatningsloven, og er kammeraterne borte, er der ingen beviser, og så bliver du ikke anerkendt.

Din kone kan sikkert få både begravelseshjælp og enkepension efter erstatningsloven, når du er død.

Har du fortalt hende det?

Har du fortalt din kone at Frihedsfonden er det bedste sted, hun kan henvende sig om hjælp til at få ordnet sine økonomiske forhold, når du er død?

Frihedsfondens postadresse er efter 1. marts: Æbeløgade 1, 2100 København Ø.

Fra julesammenkomsten 23. december på Egå Marina: Fra venstre Beth Thorsen, oberst Carl Engholm, der holdt aftenens tale, Edith Johansen og fru Engholm.
Foto: Tage Høgsgaard, Risskov)

Århus/Randers

Hyggeaften med film

Den 4. marts afholder Århus og Randers afdelinger af Gestapofangerne en hyggeaften med filmforevisning af autentiske film fra II verdenskrig.

Vi mødes kl. 18.30 i fælleshuset, Møllevejen 85, Hornbæk ved Randers.

Der bliver serveret friskbagte boller med pålæg, desuden lagkage samt kaffe eller te. Pris pr. person kr. 25,00.

Der kan købes øl og vand til høkerpris.

Tilmelding senest 1. marts til Frode Greve Rasmussen tlf. 86-30 90 76 eller til Edith Johansen tlf. 86-15 73 15.

Vi vil lave transport med private biler.

Edith

HORSERØD

Monument i Horserød

En kreds af fhv. Horserødfanger med støtte fra mange sider, privatpersoner, fagforeninger og flere os nærtstående foreninger har dannet en komité, hvis opgave er at få rejst et monument for modstandsfolk, som har tilbragt en del af deres liv som fanger i Horserød.

Monumentet, som skal være 4,2 meter højt, stående på en 1 meter høj sokkel, bliver støbt i bronze, og man vil kalde det »Håbets Port« med påskriften: »Her var danske modstandsfolk interneret under den tyske besættelse 1941-1944«.

På dels højre og venstre side skrives følgende vers skrevet af Hans Kirk, mens han sad i lejren:

Loven brød de, ret blev krænket
mens de stjal de armes brød.
Og da lov og ret var krænket
blev vi sendt til Horserød.

Kammerater, I derhjemme
vore tanker til jer går
og vi lover vi er rede,
når vor friheds time slår.

Skulle du have interesse i at give støtte til denne opgave, kan det ske ved at indsende beløb til giro 9 49 49 79 Horserød-Mindesmærke c/o Kirsten Bindstrup, Vestergade 12,1., 1456 København K.

Monumentet tænkes afsløret den 22. juni 1991 på 50-årsdagen for Hitlers indmarch i Sovjetunionen.

NEUENGAMME

Mindehøjtidlighed for udekommando fra Neuengamme

Den 10. maj 1991 indvies i Salzgitter/Watenstedt et mindesmærke for de KZ-fanger, der omkom der.

Der vil blive deltagelse af ca. 100 franskmænd, og Amicale Internationale de Neuengamme ønsker meget gerne, at der deltager danske tidligere fanger fra lejren Drütte.

Program:

Møde på rådhuset i Salzgitter kl. 15.00

Indvielse i Watenstedt/Leinde kl. 16.00

Fælles aftensmad i Rådhuskælderen kl. 19.00

Franskmændene vil næste dag køre til Gardelegen, Wöbbelin og Schwarin. Derudover vil der den 9.-12. april 1992 blive søgt afholdt et møde ved udekommando Drütte, for også der at søge rejst et minde for dem, der omkom der.

Eventuelt interesserede kan få nærmere oplysninger hos vor sekretør: N. Otto Køster, Offenbachsvej 27.3. 2450 Københavns SV. tlf. 31 17 24 97.

Nytårshilsen

Foreningens nytårshilsen fortæller om den måde, hvorpå man markerede 45-årsdagen, da man mindedes de 55.000 fra lejren.

Som farvefoto bringer man Bøjlunds foto af foreningens repræsentanter ved højtidelighederne 3.-5. maj 1990 ved Neustadt.

Foreningen skriver

»I anledning af 45 års dagen for den anden verdenskrigs afslutning afholdt Amicale Internationale de Neuengamme omfattende manifestationer i dagene 3. til 5. maj 1990 til minde om de 55.000 døde fra koncentrationslejren Neuengamme og ved Neustadt for ofrene fra katastrofen ved bombing af »Cap Arcona«, »Thielbeck« og »Der Deutsche«, hvorved 7.000 fanger fra Neuengamme omkom.

I højtidelighederne deltog delegationer fra bl.a. Frankrig, Polen, Ungarn, Sovjetunionen, Belgien, Tjekkoslavakiet, Holland, Norge, Øst- og Vesttyskland og Danmark.

Manifestationerne blev understøttet af de lokale myndigheder i et hidtil uset omfang. Bl.a. foretoges en sejlad med de mange deltagere fra havnen i Neustadt ud til det sted, hvor »Cap Arcona« blev sænket. Her nedlagdes kranse og blomster på katastrofestedet. Efter sejladssamledes man ved mindesmærket for ofrene fra »Cap Arcona« ved Pelzerhagen ved Neustadt. Her talte bl.a. ministerpræsident for Slesvig-Holsten Bjørn Engholm.

Billedet på forsiden viser den danske delegation fotograferet på havnemolen i Neustadt af Hans Bøjlund. Helge Hansen, Regstrup, står med foreningens krans, som Helge sænkede i havet på det sted i Neustädter bugten, hvor »Cap Arcona« gik ned«.

(Vi har bragt fotoet tidligere og gentager det derfor ikke).

Sachsenhausenforeningen

Årsmøde

Sachsenhausenforeningen afholder landsmøde den 4. og 5. marts 1991.

4. marts kl. 18.00: Festlig sammenkomst for alle.

Pris: kr. 100,00 inklusiv middag og kaffe.

5. marts møde for medlemmer kl. 10.00.

Begge dage foregår det i »Huset«, Sct. Jørgensgade 53, Odense.

Tilmelding til begge arrangementer til: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, eller på tlf. 66-11 92 52. Senest 8 dage før arrangementet.

Odense

Planlagt 6 dages busrejse til Berlin m.v.

Torsdag den 18. april 1991

Busafgang kl. 8.00 fra Odense, Dannebrogsgade i moderne Setra bus. Opsamling kl. 8.50 ved Fredericia banegård. Videre med pauser til Göttingen med en overnatning på komfortabelt hotel.

Fredag

Videre mod Berlin. Undervejs besøges »Buchenwald«, inden turen fortsætter mod Berlin. Her bor vi på City Hotel, Kurfürstendamm 173, D.1000 Berlin, tlf. 00949-30-8812001.

Godt hotel i Berlin (vest) centrum. Alle faciliteter forefindes. Overnatning her i 4 nætter.

Lørdag

Busudflugt til Sachsenhausen og Ravensbrück.

Søndag

Busudflugt til Treptov og byrundtur i Berlin.

Mandag

Dagen til fri rådighed, eventuelt besøg i fjernsynstårnet.

Tirsdag

Busafrejse kl. 9.00 mod Kiel. Kl. 16.45 med Kiel-Langeland-linien til Bagenkop.

Under overfarten på reserveret plads »Det store kolde bord«. Samtidig kan der handles i færgens supermarked.

Ankomst til Bagenkop kl. 19.15 og videre mod Odense med ankomst ca. kl. 20.45.

Hvis der er gæster med fra Fredericia, bliver disse transporteret hjem. (Afhængig af antal, i bussen eller med tog.)

Antal deltagere: 25-35 personer.

Pris ved 30-35 deltagere: kr. 2.490,00.

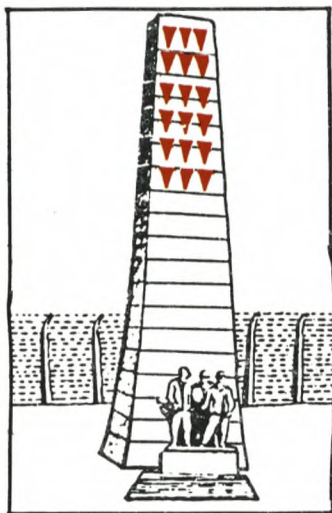
Prisen er inklusiv 5 hotellovernatninger i dobbeltværelse og med halvpension (mørgenmad og aftensmad), buskørsel, færgeoverfart hjemad med »koldt bord«, samt moms og udflugter.

Prisen er dog eksklusive entreer.

Hurtig tilmelding til: Evald Lægteskov, Granparken 128, 5240 Odense NØ. Tlf. 66-10 2415.

KZ i billeder og bøger. Han er formand for Vestberlins Sachsenhausenforening og en af Internationale Sachsenhausen Komité's (ISK) mest agtede medlemmer. Hans hustru Gerda Szepansky har skrevet flere bøger om tyske kvinders deltagelse i modstandskampen. Hun rejser ustandselig rundt i Tyskland og holder foredrag om disse emner.

I sit brev skriver Wolfgang Szepansky bl.a. om Sachsenhausen-mindestedet: citat: » - Direktør Hirthammer (ledere-

ren af museet) og hele personalet er sagt op uden angivelse af frist. Endnu er alle ansat. Men allerede i morgen kan det lyde: »øjeblikkelig afskedigelse!« Direktørerne ved alle museerne og mindestederne er opsagt og kan søge deres stillinger igen. For Sachsenhausens vedkommende foreligger der 8 ansøgere til direktørstillingen.

Nyt er en mindetavle for Stalinismens ofre

I Sachsenhausen er meget lidt blevet ændret. Der er nu en mindetavle: »For Stalinismens ofre i årene 1945-1950«. Enhver besøger kan gætte gåder om, hvem disse ofre var. Der var virkelig i interneringslejren 1945-1950 også sådanne ofre. Men navne bliver ikke nævnt, beviser ikke bragt. Hvem gjaldt nu som ofre? Også morderpakket? Af denne art var også internerede. Hvor mange?

Indtil nu ved vi, at ingen af de internerede blev myrdet. Men der mangler hentydninger derom. Mange er døde. Hvor mange? De døde af sygdomme og for ringe ernæ-

ring. Ingen hentydning herom. Mundtligt bliver det forklaret. Skriftligt, dokumentarisk eksisterer intet. Opsættelsen af denne tavle med den dumme generalisering er oprørende, men ikke af overvældende betydning. Protest er rimelig, vort forlangende er den historiske sandhed. Og naturligvis er jeres standpunkt rigtigt: »Det er ikke vort (udlændingenes) problem«. Citat af brev slut.

Lejren efter 1945 er et indre tysk anliggende

(Jeg havde skrevet til Wolfgang Szepansky, at vi anser lejrens forhold efter maj 1945 for at være et internt tysk problem. For os ophørte KZ-lejrens historie ved befrielsen maj 1945.)

Wolfgang's hilsen viser - som det også fremgår af andre tyske kammeraters udsagn, at de tyske kammerater er opmærksomme på faren for, at det indre tyske opgør skal give anledning til historieforsknings. Vore kammerater skal ikke i pulje med SS-krigsforbryderne.

Peder Søegård

Hilsen fra fangekammerat

Wolfgang Szepansky har sendt vor forening og mig de sædvanlige nytårshilsener.

Wolfgang Szepanskys karriere som modstandsmand skriver sig fra Hitlers magtovertagelse i 1933. Allerede efter et halvt års modstandsarbejde blev han arresteret 1. august 1933. Indtil befrielsen i 1945 var hans skæbne fængsel, emigration til Holland, atter fængsler og KZ-lejre indtil deltagelsen i dødsmarschen fra Sachsenhausen til Wismar og befrielse ved Den røde Hærs indsats.

Mand og kone skriver begge bøger

Han er forfatter og grafiker og har skildret fængslerne og

Wolfgang og Gerda Szepansky fotograferet under et besøg i København.

Mindeord

Sigurd Wechselmann

Forligsinstitutionens tidligere leder, amtmand Sigurd Wechselmann, Næstved, blev 86 år.

Sigurd Wechselmann nåede faktisk selv at blive en institution, idet han sad som leder af Forligsinstitutionen fra 1960 og til han trak sig tilbage med udgangen af 1978.

Fra fagbevægelsens side er Sigurd Wechselmann blevet karakteriseret som en dreven rotte, som kendte forholdene nøje. Han havde nok sin egen lidt snørklede facon, men han beviste gennem årene i mange situationer, at han magtede at holde parterne til ilden i et forsøg på at nå enighed.

Under krigen fungerede Wechselmann som chef for den danske flygtningeadministration i Sverige. Efter krigen arbejdede han i nogen tid som departementschef for ministeriet for særlige anliggender.

Niels Bisgaard Schmidt

Fhv. boghandler Niels Bisgaard Schmidt, Møllevangen 27, Nykøbing Mors, blev 76 år.

Han var fra Aalestrup og uddannedes som boghandler i Løgstør. Efter værnepligten ved Livgarden forblev han i København som boghandler-medhjælper.

I 1942 rejste han til Nykøbing for at blive bestyrer af Voetmanns Boghandel på Algade. Han overtog den to år senere og drev den til 1973.

Niels Schmidt gjorde et godt stykke arbejde i modstandsbevægelsen.

Christian Stærmose

Han blev 72 år, idet han døde den 30. november 1990.

Han virkede i Svendborg som lærer. Under besættelsen var det ham, der gav Stærmosegruppen navn.

Da Gestapo arresterede ham, var anklagen mod ham: Sabotage og sænkning af skibe i Svendborg havn.

Han blev arresteret lige før jul 1944 og ført til Frøslev og derfra til Neuengamme. Han kom hjem med De hvide Busser.

Georg Nielsen

Fhv. kriminalkommissær Georg Nielsen, Helsingør, blev 87 år. Georg Nielsen indledte sin karriere ved politiet i 1927, og efter at have arbejdet ved kriminalpolitiet i Hillerød i en årrække - samt været aktiv i modstandsbevægelsen under krigen - kom han i midten af 1950'erne til Politiskolen som lærer.

blev dog benådet og deporteret til tugthuset Dreibergeren i Tyskland.

Henry Jakobsen

Den tidligere modstandsmand og Spaniens-frivillige Henry Jakobsen blev 82 år.

Henry Jakobsen kom ind i politisk arbejde i 30'erne. Først i organiseringen af tidens mange arbejdsløse, og siden i organisationen Røde Hjælp, der hjalp tyske flygtninge til Danmark.

Arbejdet førte ham senere til medlemskab af Danmarks Kommunistiske Parti - et ståsted, som han først opgav for få år siden.

Under besættelsen gik han tidligt ind i den militante modstandskamp, og var blandt grundlæggerne af det senere BOPA (Borgerlige Partisaner).

Efter utallige sabotagehandlinger blev han fanget og dødsdømt af tyskerne. Han

BØGER

Krigen, set med barneøjne

Bent Sørensen:

»Da krigen kom til Vanløse«

80 sider. 58 kr.

Borgens Forlag

Det er en nem, aktuel og fin lille bog, som major i den danske hær, Bent Sørensen, her har præsteret. Han husker krig og besættelse, fra han var en lille dreng. Ja, vi starter helt tilbage, da krigen begyndte ude i Europa med Hitlers overfald på Polen høsten 1939. Vi oplever, naturligvis, 9. april 1940, da Danmark bliver besat. Og hvor forvirringen på Vanløse skole (som alle andre skoler) er enorm, når man står med ansvaret for så mange børn.

Der er noget om mørkelægning, om hvordan det bliver mode for halvstore børn at gå med Royal Air Force-huer. Til tyskerne får dem forbudt. Videre noget om varemangel, Sortbørs og smørmærker, om 29.8.43, da hæren og flåden sættes ud af spillet, om politiet, der fanges og sendes til Tyskland, om jødeforfølgelserne, om luftalarmer, illegale blade og sabotage. Det hele flettes let og behændigt sammen i denne børnebog, stadig med drengen Søren i hovedrollen. Også en dag, da han og en kammerat lidt højt taler nedsættende om en tysk vagtpost, lidet anende, at han faktisk er dansker og rasende banker dem, til han slipper dem og siger: »Denne gang slap I for at blive skudt!«

Jo, Bent Sørensen har fået meget med. Helt frem til befrielsen, da Søren går i realklassen. - Selv husker jeg bl.a. fra Jydeholmen 29 i Vanløse, hvor jeg i mere end et år kom dagligt, ofte i timevis, hvordan et vådeskud en dag bragede gennem »barnekammeret«. Så vi flygtede fra huset i flere dage. Vor plejemor, fru Olsen, dækkede hullet med et stort portræt. Eller nogen tid efter, da vi hørte, at en sød lille dreng i en af nabo-opgangene, Rene, var blevet fader-

løs. Hans far blev skudt som stikker. Vi var måske, mærkeligt nok, de eneste, som ikke vidste, hvordan det lå med den familie. Jo, krigen kunne være spændende. Somme tider næsten alt for meget. Men B.S.s bog kan i hvert fald anbefales på det bedste.

Johs. Rasmussen

Lars Lindeberg:

Den niende april - De så det ske.

108 sider - hæfte 178 kr.
Forlage Sesam A/S

Forlaget SESAM havde indbudt til reception i Kastellet i anledning af udgivelsen af ovennævnte bog.

Ca. 50 personer var indbudt, og her imellem ca. 15 personer, der direkte havde oplevet, hvad der skete den 9. april 1940. Nogle som aktive soldater i Sønderjylland, nogle som marinere på forterne i Øresund og en enkelt som garder på Amalienborg.

Forlagsdirektør Georg Vegen, forlaget Sesam A/S, bød velkommen og gennemgik ganske kort, hvad der skete den 9. april 1940, hvorefter han gav ordet til bogens forfatter, der i store træk omtalte, hvad bogen indeholdt af beretninger m.v. og præsenterede de fremmødte »veteraner«, og fortalte om deres indsats, hvorunder flere af dem var blevet såret.

Bogen indeholder en række håndtegnede illustrationer udført af Kjeld Muldbjerg, og originaltegningerne til disse illustrationer blev i glas og rammer overrakt til de fremmødte »veteraner«.

Bogen oplyser minut for minut, hvad der skete. Hvordan danske soldater kæmpede mod overmagten med utilstrækkelig våbenkraft, og om hvordan de gjorde deres pligt med mange døde og livet som indsats, indtil de - meget mod deres vilje - fik besked om at

strække våben. Det blev en ydmygende dag. En dag, der blev begyndelsen til fem års hård besættelse og underkuelse.

Som allerede nævnt er bogen rigt illustreret, men foruden indeholder den en række mere eller mindre kendte fotografier, der gør bogen såvel læse- som seværdig. En bog, som man vil glæde sig til at eje.

Georg Andersen

Nazijægers erindringsbog

I ca. 45 år har den polske arkitekt Simon Wiesenthal fra sit domicil i Østrigs hovedstad Wien forsøgt og med meget held sporet nazistiske krigsforbrydere fra verdenskrigen 1940-45.

Mange er blevet bragt for retten, men også mange får en minimal straf på grund af juridiske spidsfindigheder.

Simon Wiesenthal, der alene på grund af at være jøde, måtte 4 år i nazistiske KZ-lejre og andre udryddelseslejre, overlevede, som han skriver, ved flere gange held, men også fordi han blev hjulpet af tyskere, der ikke - helt igennem - var nazister.

De fandtes også!

I det hele taget er den største del af bogen en sober beskrivelse af nazismens forbrydelser uden had. Det gør sig især gældende i afsnittet om Østrigs præsident Kurt Waldheim. Da Simon Wiesenthal ikke har endegyldige beviser mod Kurt Waldheim som naziforbryder, anfører han det nok så vigtige ved Kurt Waldheims valg til præsident. Waldheim har løjet om sin fortid, og til en sådan person kan man ikke have tiltro. Han er som menneske utroværdig.

Var alle nazister ikke det?

Dette og den dokumentation af hvor mange der blev straffri og dermed også hvor mange der senere indtog høje stillinger i såvel Vest- som Østtyskland, og i Østrig er vel nok for eftertidens befolknin-

ger den mest uhyggelige læsning af bogen.

Vi vidste, at nazismen ikke var udryddet, her får vi en dokumentation for, at det er den ikke.

Vi husker fra aviserne de store overskrifter om krigsforbrydere, som Adolf Eichmann, Edvard Roschmann og Klaus Barbie. Det er blandt andet disses afstraffelse, vi kan takke Simon Wiesenthals center i Wien for. For disse umennesker betalte krigsforbrydere sig ikke.

Bogen læses første gang som en bedre kriminalroman, men som dens titel siger: »Retfærdighed ikke Hævn«, må den læses om og om igen for at forstå, at dette er virkelighed og ikke roman.

Læs den - lad alle unge, der ikke oplevede »tiden«, læse den. Man bliver klogere.

408 sider.

Munksgaards Forlag.

kc

Herrens mark

Roman af Erik Aalbæk Jensen

Gyldendal - 344 sider

Pris: 268 kr.

Forfatteren Erik Aalbæk Jensens nylig udkomne »Herrens mark« er ikke en spændingsroman. Tværtimod er den en sindig beretning om kærlighed og ægteskab mellem fortælleren, en ung journalist, Erling Boelt, ved Vestrebladet i Frederikshavn, og en ung djærv karrier pige indenfor lottekorpsset og folkeskolen.

Romanen kunne ellers godt lægge op til spændingsmomenter, eftersom de første sider handler om det illegale bladarbejde, som så mange unge journalister helt naturligt var involveret i under besættelsen.

Hovedpersonen drager til Aalborg, dels fordi han nok ikke finder bladarbejdet udfordrende nok, dels fordi hans udkærne endnu ikke er betaget af ham.

Snart efter bliver han anholdt af Gestapo på grund af kidnapning af stikkere eller folk, der ved for meget, og som skal sendes til Sverige. Men det får man ikke meget at vide om, for her er Erling kort for hovedet. Det gælder også hans ophold i Dachau i krigens sidste fase, ligesom han ikke fortæller meget om særlejren i Neuengamme. De hvide Busser og Røde Korsinternatet i Löderup på sydspidsen af Skåne. - Alt det er der måske også skrevet nok om.

Efter kapitulationen (og romanens første 50 sider) vender Erling tilbage til sit gamle job ved bladet i Frederikshavn. Og her er forfatteren i sit rette element.

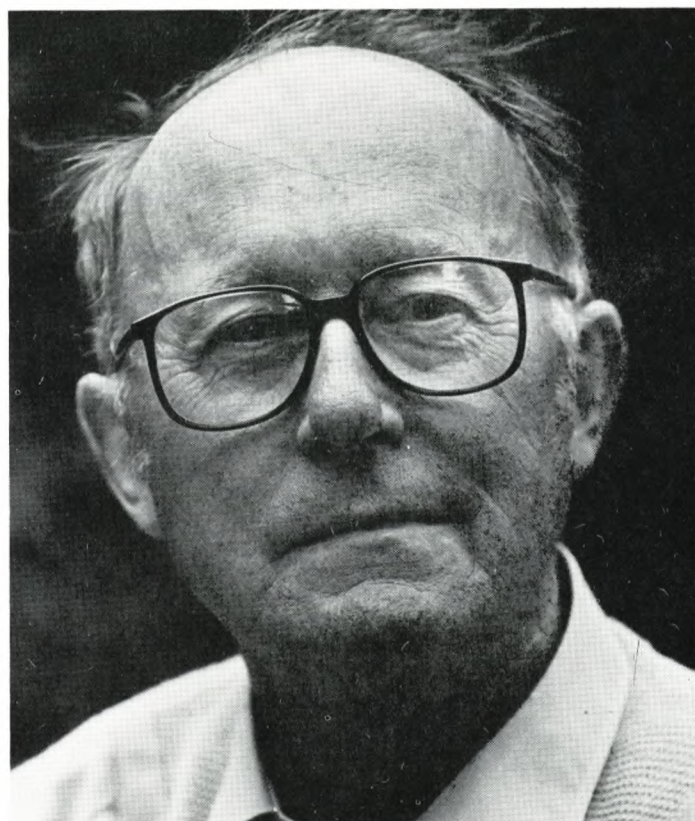
Man får et virkelighedstro indtryk af livet og omgangsformen på en middelstor provinsbys bladredaktion, hvortil de fleste af bogens aktører har en eller anden tilknytning. Manglen på spænding opvejes fuldt og helt af de mesterlige person- og miljøskildringer med utallige udpenslede tidsrigtige detaljer og stemninger.

Man får tillige en troværdig indsigt i forholdet mellem provinsboere og landmænd, skildret med varme og ægt-hed, der gør romanen til en sjælden oplevelse. Hertil bidrager også replikskiftet i de mange samtaler, som går helt tæt på dagligdagens sprog med halvt udtalte, underforståede ytringer, og som sætter kulør på romanens handlingsforløb vedrørende elskov, venskab, intriger osv.

Bogen igennem forekommer mange mindelser om tildragelser under besættelsestiden, således som vi alle husker det i de første efterkrigsår. Den slutter omkring 1953, så brat at man må imødesee en fortsættelse.

Aalbæk Jensens nye roman har blandt litterært interesse-rede været imødeset med forventninger, som den til fulde indfrier. Men hvorfor har forfatteren kaldt sin roman for Herrens mark? - Man har svært ved at forbinde den med Brødremenighedens dystre (smukke) kirkegård i Christiansfeld, den som Herrenhutterne kaldte Gottes Acker.

Jesper - 67.067

Den tidligere Dachau-fange Erik Aalbæk Jensen har forfattet en ny roman: Herrens Mark. Anmelderne roser den meget.

ADRESSE- LISTE

SAMMENSLUTNINGEN AF DANSKE FANGER FRA FRIHEDSKAMPEN 1940-45

Fmd.: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted. 97 97 12 71.
Skr.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.
Kass.: Bernth Johannesson, Jacobysallé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg C, 31 31 86 86.
Bestyrelse: Villy Karlsson, Helge Kierulff, Hans Andersen, Else Drejer, Birgit Fischermann, Ove Laursen, Peter Møller Madsen, John Nielsen, Birgit Lærche, Lilian Olsen og Jacob Jensen.

BUCHENWALD-KLUBBEN

Fmd.: Hans Andersen, Sløsevej 19, 4894 Øster Ulslev 53 86 55 59.
Kass.: Ernst Steen, Vendersgade 6, 1363 København K 33 12 85 95.
Sommer: Møststien 6, Vester Lyng, 4500 Nykøbing S. 53 41 01 20.

Odense: Carl Aage Hansen, Kærmindevej 25, 5000 Odense. 66 12 71 99.

Århus: Fmd.: Knud Andreasen, Stenbjerg Kirkevej 6, 7752 Snedsted. 97 93 83 11.

Kass./skr.: Niels Vogensen, Stokrosevej 21, 8330 Beder, tlf. 86 93 61 38.

Aalborg: G. Hansen, Østre Allé 47, 9000 Aalborg. 98 12 73 63.

DACHAU-KLUBBEN

Fmd.: John Nielsen, Margrethevej 28, Ejby, 4070 Kirke Hyllinge. 42 40 50 87.

Kas.: Ernst Nielsen, Strandagervej 9, Munckerup, 3250 Gilleleje. Giro 6 45 87 18. tlf. 49 71 86 59.

Socialsekretær: Otto Laugesen, Snerlevej 27, 7900 Nykøbing Mors. 97 72 02 27.

LANDSFORENINGEN ERHVERVSHÆMMEDE FRA FRIHEDSKAMPEN

Fmd.: Bernth Johannesson, Jacobys Allé 16, 2.th., 1806 Frederiksberg C. 31 31 86 86.

Kass.: Richard Tue Andersen, Randersvej 75, 8200 Århus N. 86 16 92 42. Giro 5 43 27 23.

Omegnsafdelingen:

Fmd.: Johan Kanding, Ved Bellahøj 6,6, 2700 Brønshøj. 31 60 23 33.

Kontoret: Kongevejen 252, 3.sal, 2830 Virum. 42 85 58 98. Giro 8 81 17 88. Kontortid for sociale sager: Tirsdag 10-12.

Esbjerg afd.: Fmd.: Viggo Hansen, Palnatokes Alle 19, 6700 Esbjerg. 75 14 27 58.

Kontor: Centret, Skolegade 54, 6700 Esbjerg. Åbent hver onsdag kl. 14-17.

Sydøstjysk afd.: Fmd.: Jens Jac. Jensen, Ullerupdalvej 217, 2., 7000 Fredericia. 75 92 54 57.

Kontor: Vendersgade 30,1 tlf. 75 93 29 73, åbent tirsdag 14-16.

Socialsekretær: Kai Ibsen, Skovparken 38 B, 6000 Kolding. 75 52 82 43.

Kolding: Kontor: Koldinghus, Staldgården. Åbent 2. og 4. torsdag kl. 14-17. 75 53 18 84.

Odense afd.:

Fmd.: Kurt Leo Madsen, Skovhaven 70, 5320 Agedrup, tlf. 66 10 92 56.

Kass.: Ruth Gjersing, L.A. Ringsvej 92, 5230 Odense M, tlf. 66 14 27 16.

Det sociale udvalg v/ Aksel Søndergård, Bøgeparken 80, 7.th., 5240 Odense NØ, tlf. 66 10 40 32.

Sydfyns afd.: Fmd. og konsulent: Hjarne Ditlevsen, Løkketoften 15, 5700 Svendborg. Kontor: tlf. 62 20 15 52 (bedst kl. 08.00-11.00).

Sjællands afd.: Ove Laursen, Moseskrænten 3, Ganløse Bund, 3660 Stenløse 42 18 30 46.

Aalborg afd.: Fmd: Børge Dahl, Herskindsgade 9, 9000 Aalborg, 98 12 84 92.

Kontor v/ Børge Jensen, Østerbro 38, 9000 Aalborg. 98 12 16 19. Åbent torsdage 12-17. Åbent for kammeratligt samvær torsdag 14-17.

Århus afd.: Fmd. Richard Tue Andersen, Randersvej 75, 8200 Århus N. 86 16 92 42

Centrets adresse: Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. 86 16 91 18 i åbningstiden: Tirsdag og torsdag kl. 10-12.

LANDSFORENINGEN GESTAPOFANGERNE

Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenaa, tlf. 86 30 90 76.

Kass.: Else Bentzen, Nørre Boulevard 62, 8900 Randers, tlf. 86 42 69 61.

Randers afd.: Fmd.: Frode Greve Rasmussen, Lyngdalvej 18, 8500 Grenaa. 86 30 90 76.

Kass.: Ejnar Hulten, Møllevej 69, Hornbæk, 8900 Randers. 86 41 81 81.

Sjællands afd.: Fmd.: Jens Thomsen, Skottegården 15, 2770 Kastrup. 31 50 48 61 og 31 50 09 70.

Kass.: Jørgen Kaufmann, Th. Philipsensvej 2, 2770 Kastrup. 31 50 30 38.

Århus afd.: Fmd. Edith Johansen, Sandkåsevej 2, 8210 Aarhus V, tlf. 86 15 73 15.

Kass.: Beth Thorsen, Havvej 3, Vrinners, 8420 Knebel. 86 36 50 82, giro 1 27 64 92.

FORENINGEN AF GESTAPOFANGER FRA BESÆTTELSEN

Fmd.: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.

Kass.: Salle Fischermann, Bernstorffsvej 155, 11.th., 2820 Gentofte. 31 64 51 74.

HANNOVER-STÖCKEN

Fmd.: Peter Møller Madsen, Sjelør Boule-

vard 12, 2.tv., 2450 Kbh. SV. 31 16 60 98.

Kass.: Carl Adolf Sørensen, Egernevej 24, 8270 Højbjerg. 86 27 23 47.

HORSERØD

Fmd.: Villy Karlsson, Toftekærsvvej 116, 2860 Søborg. 31 69 86 62.

Kass.: Kaj Birkemose Petersen, Gl. Køge Landevej 251B, I-dør 2., 2650 Hvidovre. 31 49 20 62.

NEUENGAMME-FORENINGEN

Fmd.: Villy Mørk Jensen, Sjørringvigvej 6, Sjørring, 7700 Thisted. 97 97 12 71.

Kass.: Søster Lærche, Immerkær 25, 2.tv., 2650 Hvidovre. 31 75 58 03.

RAVENSBRÜCK-GRUPPEN

Astrid Blumensaadt, Carlsgade 5, 5000 Odense C. 66 12 79 08.

SACHSENHAUSEN-FORENINGEN

Fmd.: Peder Søgård, Amerikavej, 7,4. th., 1756 København V. 31 23 02 14

Kass.: Emmy Eskildsen, Nansensgade 22, 5000 Odense C. 66 11 92 52.

Odense: Evald Lægteskov, Åsumvej 128, 5240 Odense NØ. 66 10 24 15.

STUTTHOF-FORENINGEN

Fmd.: Helge Kierulff, Kidhøj 10, 2880 Bagsværd. 42 98 11 77.

Kass.: Hertha Berthelsen, Landlystvej 72, 2650 Hvidovre. 31 75 97 13.

THERESIENSTADT-FORENINGEN

Fmd.: Birgit Fischermann, Toftekærsvvej 28 C, 2820 Gentofte. 31 65 82 12.

Kass.: Herman Ebstein, Gerlevvej 15, 2700 Brønshøj. 31 28 27 15.

Frihedsfondens postadresse er: Frederiksberg Bredgade 13, 2000 Frederiksberg. Telefon 31 87 44 41. Efter 1. marts: Æbleøgade 1, 2100 København Ø.

FERIEMULIGHEDER:

Anholt: Ejers af De Erhvervshæmmede. 12 senge. Adresse: 4. Maj-huset, 8582 Anholt by. Henv. til S.E.F. Skovvangsvej 220, 8200 Århus N. Telefon 86 16 91 18, i kontortiden eller Rich. Tue, 86 16 92 42 (sommerhus 86 55 84 64) Ansøgning om ophold i højsæsonen skriftligt senest den 1. februar.

Kegnæs: Ejers af Kammeraternes Hjælpefond. Se øverst bladets side 2.

»Nors Hovedgård«: Selvejende institution. 12 senge. Adresse: Hindingvej 38, Nors, 7700 Thisted. Henv.: Alex Bindeballe, 97 98 11 95.

Smidstruphytten: Ejers af Foreningen af Gestapofanger fra Besættelsen. 4 senge. Henv. til: Solveig Skjøtt, Dalsø Park 128, 3500 Lille Værlose. 42 48 56 74.